ÜZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

Қонун - ҳам қилич, ҳам қалқондир!

ИНСОН ВА ҚОНУН

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ–ОММАБОП ҲАФТАЛИК ГАЗЕТАСИ

1996 йил 30 январдан чиқа бошлаган	2000 йил 8 август, сешанба	№ 32(184)	Сотувда эркин нархда

ТАДБИРКОРНИ ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯЛАШ - СТРАТЕГИК ВАЗИФА

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазири А.А.ПОЛВОН-ЗОДАнинг вазирлик кенгайтирилган ҳайъати йиғилишидаги МАЪРУЗАСИ

Бугунги кенгайтирилган ҳайъатга тўпланишимиздан асосий мақсад — Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил биринчи ярми якунига бағишланган йиғилишида республикамиз Президенти томонидан қўйилган вазифаларни бекаму кўст таъминлаш ва муҳокама қилиб олишдир.

Хабарингиз бор, жорий йилнинг март ойидаги ҳайъат йиғилишимизда тадбиркорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш борасида адлия ва суд идоралари амалга ошириши зарур бўлган чора-тадбирларни белгилаб олган эдик. Ҳар бир ходимнинг аниқ вазифалари аниқлаб берилган эди. Хўш, уларни қай даражада бажардик?

Аввало, таъкидлаш жоизки, қисқа муддатда тадбиркорлик фаолиятига оид амалдаги қонунлар, ҳукумат қарорлари, идоравий меъёрий ҳужжатларни такомиллаштириш орқали бу борада зарур ҳуқуқий пойдевор яратилди.

“Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари”, “Аудиторлик фаолияти”, “Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш”, “Ташқи иқтисодий фаолият” тўғрисидаги қонунлар лойиҳаларини ишлаб чиқдик ва улар Олий Мажлис сессиясида қабул қилинди.

Турли вазирлик ва идораларнинг 1130 дан ортиқ меъёрий ҳужжатлари инвентаризация қилинди. Улардан 436 таси қайта кўриб чиқишни тақозо этди. Бу ҳақда тегишли идораларга тақдимномалар бердик, улар қонунларга мос ҳолатга келтирилди, жумладан, тадбиркорликка оид 111 та меъёрий ҳужжатдан 20 таси янги таҳрирда қабул қилинди, 55 тасига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди, 36 таси давлат реестридан чиқарилди.

Кичик ва ўрта бизнес субъектларини давлат рўйхатига олиш, уларга лицензия бериш, экспорт-импорт шартномаларини ҳисобга олишда талаб қилинадиган ҳужжатлар сони ва муддатлари қисқартирилди, тадбиркорлик субъектларига кредит беришга тааллуқли меъёрий ҳужжатлар қайта кўриб чиқиш орқали кредит бериш жараёни соддалаштирилди.

Илгаригидек 10 тадан ортиқ идорага ҳисобот топшириши керак бўлган тадбиркор бугун 2 тагина идорага, яъни статистика ва солиқ идораларига ҳисобот топшириши жорий этилди, кичик корхона ва микрофирмалар учун ойлик ҳисоботлар бекор қилиниб, чораклик ҳисобот тартибига ўтилди.

Хабарингиз бор, тизимимизда тадбиркорлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш бошқармаси ва вилоят бўлимлари тузилди, малакали мутахассислар бу ишга жалб этилди.

Бунда асосий эътибор тадбиркорлар фаолиятига нисбатан ҳар бир ноқонуний ҳаракатлар учун жазо муқаррарлигига қаратилди.

Тадбиркорларга ноқонуний текширишлар натижасида етказилган моддий ва бой берилган фойдадан ташқари маънавий зарарни ҳам айбдор шахслар чўнтагидан ундириш амалиётини қўллаяпмиз.

Масалан, Самарқанд вилояти назорат органлари Ш.Сулаймонов деган тадбиркорнинг фаолиятини 24 кун давомида ноқонуний текшириб, молиявий ҳужжатлари, штамп ва муҳрларини олиб қўйишган. Оқибатда тадбиркор 8 ой давомида сарсон бўлиб, фаолият кўрсата олмаган. Адлия бошқармасининг даъво аризасига кўра суд қарори билан тадбиркорга етказилган 405 минг сўм моддий ва маънавий зарар мансабдор шахслар чўнтагидан ундирилди. Республика бўйича шу тариқа ундириб берилган сумма миқдори 20 миллиондан ошиқдир. Бундай суд процессларига жамоатчилик эътибори жалб қилинмоқда. Уларни телевидение орқали намойиш этилишини таъминлаяпмиз. Зеро, бошқалар учун амалий сабоқ бўлсин.

Хусусий мулк ҳуқуқи мутлоқ конституциявий ҳуқуқ эканлигини тушунтириб бораяпмиз. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш тартибини ишлаб чиқдик ва текширишларни рўйхатга олиш китобини амалга киритдик.

Эндиликда бирорта ҳам назорат қилувчи ва ҳуқуқни муҳофаза этувчи идора ходими, агар ақли бутун бўлса, тадбиркорга нисбатан зўравонлик қила олмайди. Чунки у ўз қўли билан содир этаётган ашаддий қонунбузарлик изларини китобда қолдириб, ўз тақдирини ҳал қилган бўлади.

Китоб тақдимоти билан боғлиқ семинар ва учрашувларда маълум бўлдики, тадбиркорлар унга катта қизиқиш ва умид билан қарашмоқда. Ҳозир бу китобга бўлган буюртмамиз 100 мингдан 80 мингтаси босмадан чиқди ва тарқатилди.

Хуллас, амалга ошираётган тадбирларимиз баъзи ижобий самарасини бераяпти. Тадбиркорларни ноқонуний текширишлар сони кескин камайганлиги бунинг далилидир. Лекин муаммо ҳал бўлди, дейишга ҳали эрта.

“Мамлакатимизда кичик ва ўрта бизнесни, тадбиркорликни амалдаги қонунлар ва меъёрга риоя қилган ҳолда ривожлантириш ҳамда қўллаб-қувватлаш билан боғлиқ барча масалаларни кечиктирмай ҳал этиш зарур, - деган эди юртбошимиз Ислом Каримов Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 11 февралдаги мажлисида. ***-Бунда асосий мутасаддилик вазифасини, ҳукумат комиссиясининг ички органи сифатида Ўзбекистон Адлия вазирлиги зиммасига юклаш лозим деб ҳисоблайман. Негаки, бугунги кунда тадбиркорлик субъектларини қонунсизликдан ҳимоя қилиш фавқулодда муҳим вазифа бўлиб турибди”.***

Маълумингизким, ана шу фикрлардан келиб чиқадиган талабларни 2000 йил 1-ярми якуний йиғилишда Юртбошимиз ҳам айтдилар. Тадбиркорлар фаолиятига ноқонуний аралашувлар бўлаяпти, бизга маълум бўлмаган фактлар мавжудлигини ҳам рад этиб бўлмайди.

Масалан, Тошкент шаҳар ва Навоий вилояти адлия бошқармалари ҳудудда ўтказилаётган ноқонуний текширишлар ҳақида аксари ҳолларда бехабар бўлган. Ваҳоланки, Тошкент шаҳрида 1536 та, Навоий вилоятида 18 та ноқонуний текширишлар ўтказиб бўлингандан сўнг адлия идоралари хабар топган. Буни қандай баҳолаш керак? Афсусланарлиси, адлия идораларига мазкур ҳолат маълум бўлгандан сўнг ҳам бирорта айбдор мансабдор шахс на моддий, на маънавий жавобгарликка тортилган. Улар тадбиркор манфаатларини кўзлаб судларга даъво аризаси киритиш ҳақида ўйлаб ҳам кўришмаган. Хўш, бунинг изоҳи борми?

Ҳа, ҳали ишларимизда лоқайдлик мавжуд. Баъзи топшириқларимиз тўла бажарилмаяпти. Қорақалпоғистон, Сурхондарё ва Хоразм вилоятидаги ходимларимиз тадбиркорга етказилган моддий ва маънавий зарарларни айбдор мансабдор шахслардан ундирилишини таъминлашда сусткашлик қилаяпти. Андижон, Навоий, Хоразм, Қашқадарё вилоятларида судга даъво аризаларини қўзғатиш даражаси паст. Бор-йўғи 1-2 тадан даъво аризаси. Бу нима деган гап?

Навоий вилоятида асоссиз жиноий жавобгарликка тортилган 25 та, Андижон вилоятида 20 та тадбиркор оқланган бўлса, вилоят адлия бошқармалари томонидан уларга етказилган моддий ва маънавий зарарлар айбдор мансабдор шахслардан ундириш чораси кўрилмаган. Сабаб? Ёки масаланинг моҳиятини тушуниб етмаяпмизми?

Билиб қўйинглар, топшириқни ўз вақтида ва сифатли бажармайдиган, жон куйдириб ишламайдиган раҳбарларнинг бизга кераги йўқ, келинг яхшиси, ҳалақит ҳам берманг!

Текширишларни рўйхатга олиш китобини Қорақалпоғистон, Сурхондарё, Жиззах ва Қашқадарё вилоятларида тадбиркорларга етказиб бериш пайсалга солиниши кузатилаяпти. Бунга сабаб нима?

Бекобод туман СЭСининг бош врачи А. Абдуллаев ва ўзини прокуратура ходими деб таништирган А. Тўйчиевлар “Дўстлик” фирмасининг санитария ҳолатини текширган ва корхонани муҳрлаб қўйишган. Сўнг телефон орқали “жиноий жавобгарликка тортиласизлар”, деб пўписага ўтишган. Аниқлашимизча, текшириш тартиби бузилган, ўзини “прокуратура ходими” деб таништирган А.Тўйчиев аслида СЭСнинг ҳуқуқшуноси экан. Бу қонунбузарлик бўйича судга маънавий зарарни ундириш тўғрисида даъво аризаси киритилди. Мансабдорларни ишдан бўшатиш талаби қўйилди. Ҳужжатлар прокуратурага юборилди.

Тадбиркорларга тушунтириш керак, уларнинг фаолиятига оид иш билан кабинетига чақиргандаям, мансабдор шахс Китобни тўлдириши шарт.

Бугун адлия идораларида, тадбиркорлар билан бевосита алоқада бўлиш учун тўла шароит яратилган. Қонунбузарлик ҳолатларини аниқлаш ва бартараф этиш тартиби тўла ишлаб чиқилган ва амалиётга киритилган.

1-ярим йилликда Адлия вазирлиги тизимларига тадбиркорлик субъектларидан 600 га яқин ариза ва шикоят тушган бўлиб, улардан 444 таси мазмунан кўриб чиқилиб, ҳал этилган, 243 таси қаноатлантирилган, 140 нафар тадбиркорнинг бузилган ҳуқуқлари тикланган. 126 таси бўйича тегишли ҳуқуқий тушунтиришлар берилган.

Судларга, жумладан, хўжалик судларига тадбиркорлар манфаатини кўзлаб 86 та даъво аризаси киритилган, 76 таси 35 млн. сўмга қаноатлантирилган, қолганлари кўрилиш арафасида турибди.

Қонунбузилиши ҳолатлари бўйича тегишли идораларга 100 та тақдимнома киритилган. 22 нафар мансабдор шахс расмий огоҳлантирилган, 3 нафари интизомий жавобгарликка тортилган, 5 нафар мансабдор шахснинг ҳаракатида жиноят аломатлари аниқланганлиги сабабли материал прокуратура идораларига юборилган. 3 нафар мансабдор шахсларга нисбатан жиноят иши қўзғатилган.

Самарқанд вилояти Пахтачи тумани А.Аллаёров номли жамоа хўжалиги собиқ раҳбарлари Н.Жўраев ва бошқалар Ғ.Ўтаев каби фермерчилик ҳаракати субъектларига нисбатан ноқонуний ҳаракатлар содир этишган. Бизнинг таклифимизга асосан, Самарқанд вилояти прокуратураси ЖКнинг 207-моддаси 1-қисми билан жиноят иши қўзғатиб, тергов олиб бормоқда.

Хабарингиз бор, тадбиркорлар билан тезкор алоқа -“Ишонч телефонлари”ни жорий қилган эдик. Улар орқали 223 та мурожаат қабул қилдик. 194 тасига тегишли ҳуқуқий тушунтириш берилди. 29 таси

Маъруза матни қисқартирилган ҳолда чоп этиляпти

(Давоми 2-бетда)

АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИДА

2000 йил 1 август куни вазирликнинг кенгайтирилган ҳайъат мажлиси бўлиб ўтди. Йиғилишда вазирликнинг раҳбар ва масъул ходимлари, Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазири, Олий суди раиси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар адлия ва суд идоралари раҳбарлари, Республика ҳуқуқий маърифат тарғиботи маркази, Юристлар малакасини ошириш маркази, Х.Сулаймонова номидаги илмий-тадқиқот криминалистика маркази ҳамда оммавий ахборот воситалари вакиллари иштирок этди.

Ҳайъат мажлисини Ўзбекистон Республикаси Адлия вазири А.А.ПОЛВОН-ЗОДА кириш сўзи билан очаркан, Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил биринчи ярим йиллиги якунларига бағишланган мажлисида мамлакат Президенти томонидан қўйилган вазифаларга алоҳида тўхталди ва маъруза қилди.

Таъкидландики, ўтган давр мобайнида Адлия вазирлиги тадбиркорларни ҳуқуқий ҳимоясини таъминлаш борасида юклатилган вазифаларни аниқ тадбирлар асосида амалга ошириб келди. Қисқа давр ичида қабул қилинган қонунлар, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, идоравий меъёрий ҳужжатларни такомиллаштириш натижасида тадбиркорлик фаолиятини эркинлаштириш учун зарур пойдевор яратилди.

Адлия вазирлиги томонидан вазирлик ва идораларнинг амалдаги 1130 дан ортиқ меъёрий ҳужжатлари инвентаризация қилинди. Шунингдек, 436 та ҳужжат қайта кўриб чиқиш учун тегишли идораларга тақдимномалар киритилди ва улар амалдаги қонунларга, жумладан, Олий Мажлиснинг охирги сессиясида қабул қилинган тадбиркорликка оид муҳим қонунларга мослаштирилди. Натижада қонунчиликка номувофиқ, тадбиркорларнинг ташаббускорлиги ва иқтисодий эркинлигини чеклаётган меъёрий ҳужжатлар қайта кўриб чиқилиб, бир қатор тўсиқлар олиб ташланди.

Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 17 февралдаги 57-сонли қарорига мувофиқ Адлия вазирлиги тизимида тадбиркорлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш бошқармаси, вилоят адлия бошқармаларида тегишли бўлимлар тузилди ва уларга малакали мутахассислар жалб қилинди.

Тадбиркорлар фаолиятига ҳар қандай асоссиз аралашувлар, уларнинг мулкига четдан туриб хўжайинлик қилиш, ноқонуний текшириш, бошқа турдаги чеклаш, тадбиркорларни қонунга зид ҳолда жиноий жавобгарликка тортилишдан ҳимоя қилиш — адлия идораларининг асосий вазифаси этиб белгиланди. Бунда тадбиркорлар фаолиятига нисбатан ҳар бир ноқонуний ҳаракатлар учун жазо муқаррарлиги тамойилига амал қилинди.

Хусусан, қонуний текширишлар натижасида тадбиркорларга етказилган моддий ва маънавий зарар айбдор деб топилган мансабдор шахсларнинг чўнтагидан ундирилмоқда. Шу кунга қадар мансабдор шахслардан 20 миллиондан ортиқ сўм тадбиркорлар фойдасига ундирилди. Ҳар бир суд процессига жамоатчилик эътибори жалб қилинмоқда.

Қисқа давр ичида тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ жиноят ишлари ўрганилиб, 221 нафар шахс оқланди ва реабилитация қилинди, 68 нафар шахсга нисбатан белгиланган жазо енгиллаштирилди, 31 нафар тадбиркорга нисбатан қўлланилган маъмурий ва молиявий жавобгарлик ноқонуний деб топилди.

Амалга оширилган чора-тадбирлар натижасида ўтган йилга нисбатан судланган тадбиркорларнинг сони 2 бараварга, озодликдан маҳрум этилганлар сони 6 бараварга камайди. Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тадбиркорларга нисбатан жиноят иши қўзғатиш масаласини ҳал этишда қонун талабларига асосан объективлик принципини таъминлашга ҳаракат қиляптилар.

Ноқонуний текширишларнинг олдини олиш мақсадида, жорий йилнинг апрел ойида Адлия вазирлиги томонидан хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш тартиби ишлаб чиқилди ва текширишларни рўйхатга олиш китоби амалга киритилди.

Маърузачи айни пайтда Адлия идораларининг хўжалик юритувчи субъектларга шартномавий муносабатлар, айниқса, ички хўжалик шартномалари бўйича ҳуқуқий ёрдам бериш аҳволи қониқарли даражада эмаслиги, барча имкониятлардан тўла фойдаланилмаётганлиги, бу борада амалга оширилиши лозим бўлган вазифалар хусусида батафсил тўхталиб ўтди.

Маърузада фермерлар ўз ҳуқуқларини тўла билмаслиги таъкидланди ва адлия бошқармаларига фермер хўжаликлари олдидаги шартнома мажбуриятларини бажармаган ҳар бир мансабдор шахс жавобгарликсиз қолмаслиги вазифа қилиб қўйилди.

Ҳайъатда Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, Тошкент шаҳри адлия соҳаси раҳбарлари ва суд раислари, вазирликнинг масъул ходимлари мавзуга оид мулоҳазаларини билдирдилар.

Қисқа муддат ичида контрагентлар томонидан шартнома мажбуриятлари бузилганда, фермер ва ижарачиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тизимини яратиш бўйича мулоҳазалар билдирилди.

Ҳайъат муҳокама қилинган масала юзасидан тегишли қарор қабул қилди, адлия ва суд идоралари олдида турган вазифалар ва тадбирлар аниқ белгилаб олинди.

Адлия вазирининг матбуот котиби хизмати

Мустақиллигимизнинг 9 йиллигига 23 кун қолди

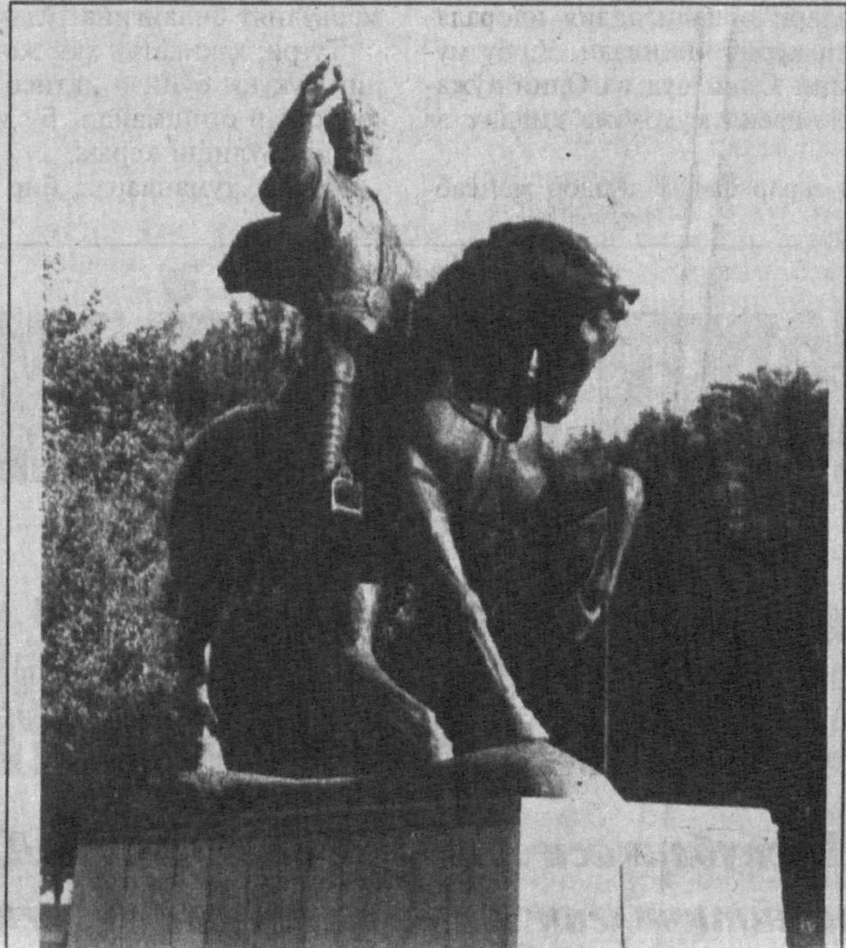

Истиқлол сурури - кўнгиллар ғурури!

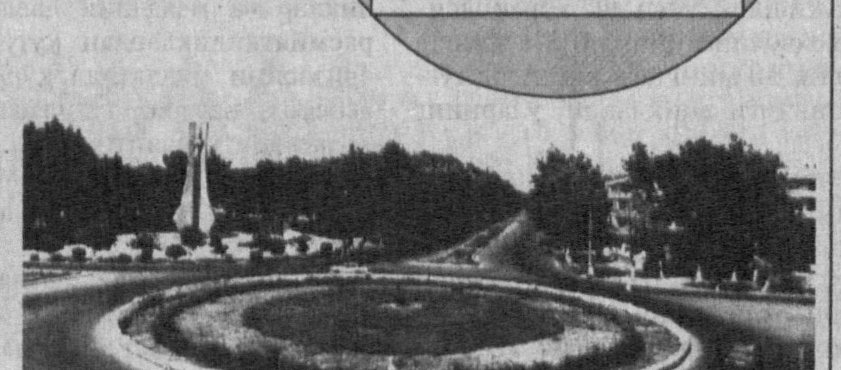

Вилоят адлия бошқармасида

АСОССИЗ ТЕКШИРУВЛАРГА ЙЎЛ ҚЎЙИЛМАЙДИ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 11-февралдаги йиғилишида Адлия вазирлигидан тадбиркорларни мансабдор шахсларнинг суиистеъмолликларидан мустаҳкам ҳуқуқий ҳимоясини таъминлаш талаб этилди. Айни пайтда Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 17 феврал “Кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантириш бўйича республика мувофиқлаштирувчи кенгаши фаолиятини фаоллаштириш тўғрисида”ги Қарори билан Адлия вазирлигига қўшимча ваколатлар берилди.

Адлия бошқармалари, жумладан, бизнинг фаолиятимизда ҳам “Кичик ва ўрта тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ҳимоя бўлими” ташкил этилди. Уларга тадбиркорлик субъектлари фаолиятини тартибга солиш ва ҳимоя қилиш тўғрисидаги барча қонун ва норматив актларга қатъий риоя қилиниши, ҳуқуқни муҳофаза ва назорат қилувчи органлар амалга ошираётган текширувлар қонунийлиги устидан назоратни таъминлаш, тадбиркорлик субъектлари ҳуқуқларини тиклаш вазифалари юклатилди.

2000 йилнинг биринчи ярмида адлия бошқармасига давлат идоралари, ҳокимиятлар, назорат идоралари ва мансабдор шахсларнинг тадбиркорлик субъектлари фаолиятига ноқонуний аралашувлар асоссиз текширишлар хусусида 31 та ариза тушди. Улар ўрганилиб, 11 таси юзасидан судларга, тадбиркорлик субъектлари ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини тиклаш ҳамда етказилган моддий ва маънавий зарарни қоплаш тўғрисида даъво аризалари киритилиб, даъволар қаноатлантирилди. 4 та мансабдор шахсни жиноий жавобгарликка тортиш тўғрисида суд қарори чиқарилди, ваколатли идораларга қатор тақдимномалар киритилди.

Хусусан, Жиззах туман ҳокимининг 1998 йил 2 феврал қарори билан “Маҳмуд бобо” фермер хўжалигига 10 гектар суғориладиган майдон 10 йил муддатга берилган. Фермер хўжалиги пахта ва ғалла етиштиришга ихтисослаштирилган бўлиб, 1999 йил ғалла ҳосили бўйича ун комбинати билан тузилган шартнома мажбуриятларини ошиғи билан бажарган.

2000 йилга келиб эса мазкур фермер хўжалигининг 10 гектар ери Кулама қишлоқ фуқаролар йиғини А.Муртазоев, туман архитектори Қодир Холматов ва бошқа мутахассисларнинг ўзбошимчалиги билан олиб қўйилиб, фуқароларга томорқа тарзида берилган бўлиб, бу қонунсизликка барҳам берилди.

Фермер манфаатини кўзлаб, судга даъво аризаси қўзғатилди, йўқотган 200 минг сўм моддий зарар, 300 минг сўм маънавий зарар ва 435500 сўм бой берилган фойда айбдор мансабдор шахслардан ундириш ҳақида суд қарори чиқарилди. Фермерга бошқа ер берилиб, унинг ҳуқуқи тикланди.

Шунингдек, Зомин тумани “Болғали” фермер хўжалигига қонунсизлик туфайли етказилган 543 минг сўм моддий ва 500 минг сўм маънавий зарар ундириб берилди.

Шу тариқа хусусий мулкка ҳурмат, унинг мутлоқ дахлсизлиги, тадбиркор ҳуқуқини бузганлик учун жазо муқаррарлиги муҳити яратилмоқда.

Тадбиркорлар фаолиятига асоссиз равишда аралашувлар сони кескин камайгани кузатилмоқда. Лекин барибир оз бўлса-да, учраб турганлиги ишларимизни янада жонлантиришга ундаяпти.

Ғаллаорол туман солиқ инспекцияси ходимлари назорат қилиш кенгаши рухсатисиз “Ғаллаорол-Белогорск” қўшма корхонаси фаолиятига аралашиб, уни ноқонуний тўхтатиб қўйган. Ҳолатни ўрганиб, ўзбошимчаликка чек қўйдик, айбдор мансабдор шахслар суд қарори билан жавобгарликка тортилди.

Асосий эътиборни тадбиркорни жавобгарликка тортишга оид ишларга қаратаяпмиз. Илгари жиноий жазога тортилган 5 та шахснинг 3 таси оқланди, 2 тасига нисбатан жазо енгиллаштирилди. 3 та маъмурий иш юзасидан суд қарори ўзгартирилди, 1 та шахс мутлоқ айбсизлиги учун унга нисбатан иш тўхтатилди.

Текширишларимиз кўрсатмоқдаки, маҳаллий ҳокимият ва бошқарув органлари томонидан тадбиркорларни рўйхатга олишда, аризаларини кўриб чиқишда кераксиз ҳужжатлар талаб қилиш, ноўрин расмиятчилик, сансоларлик, тўраларча муносабатлар учраб турибди.

Солиқ Кодексининг 102-моддаси 3-бандига кўра деҳқон-фермер хўжаликлари рўйхатдан ўтказилгандан эътиборан 2 йил муддатга ер солиғидан озод қилиниши белгиланган. Аммо Ғаллаорол ДСИ бу талабга хилоф равишда, масалан, “Асрор”, “Осмон-булоқ” фермер хўжаликларидан, Жиззах туман ДСИ “Меҳри она”, “Турдиқул бобо” фермер хўжаликларидан ноқонуний ер солиғи ундириб келган. Табиийки, бу ҳолатларга адлия бошқармаси тегишли чора кўрди.

Жиззах шаҳар ИИБ юридик ва жисмоний шахсларга муҳр ва штампларга рухсат бериш жараёнида ортиқча ҳужжатлар талаб қилинган. Ғаллаорол туман ҳокимлиги “Аскар”, “Ҳаёт” фермер хўжалигини рўйхатга олишни 6 ойга, “Заргар”, “Анвар” фермер хўжаликларини 9 ойга чўзиб юборган. Ваҳоланки, қонунда 3 кунлик муддат белгиланган.

Баъзи қонунбузарликлар банк тизимида ҳам учраб турибди. “Тадбиркорбанк”нинг Уч-тепа бўлими “Куёвбоши” фермер хўжалигининг 10 млн. сўм кредит сўраган аризасини 45 кун давомида кўрмаган. Банк бошқаруви раиси бизнинг тақдимномамиз асосида суд томонидан маъмурий жавобгарликка тортилди.

Ишларимизда “Текширувларни рўйхатга олиш китоби” қўл келмоқда. Бу китобнинг барча тадбиркорнинг қўлида бўлиши чоралари кўрилмоқда.

Камчиликлар ва қонунбузарликларнинг олдини олиш юзасидан 9 та туман ва шаҳар ҳокимларига, 7 та вилоят ташкилотларига тегишли тақдимномалар киритдик.

Хўжалик субъектлари ўртасида шартномалар тузиш ва ижросидаги камчиликларни бартараф қилиш мақсадида вилоятдаги 197 та хўжалик ва ташкилотларга 66 та адлия тизими ходимлари ва малакали юристлар бириктирилган бўлиб, улар доимий фаолият кўрсатмоқда, ҳуқуқий ёрдам бериб бормоқда.

Ўтган 6 ой ичида 105 та, 119 млн. 550 минг сўмга тузилган шартномаларда жиддий хатолар, қонунга хилоф ҳолатларни аниқлаб, уларни қонуний тарзда қайта тузилишини таъминладик.

Дебитор қарзлар юзасидан киритилган талабномаларимиз асосида 141 та ташкилотдан 210 млн. сўмлик маблағ реал ундирилди. Бу борада хўжалик юритувчи субъектлар манфаати учун 41 та даъво аризаси қўзғатиб, хўжалик судларига киритдик, уларнинг ўз вақтида кўрилиши ва тўла қаноатлантирилиши таъминланди.

Ҳасан ЙЎЛДОШЕВ,
Жиззах вилояти адлия бошқармаси бошлиғи

ТАДБИРКОРНИ ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯЛАШ — СТРАТЕГИК ВАЗИФА

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазири А.А.ПОЛВОН-ЗОДАнинг вазирлик кенгайтирилган ҳайъати йиғилишидаги МАЪРУЗАСИ

(Боши 1-бетда)

бўйича фактлар ўз тасдиғини топди ва тезкор чора кўрилди.

Навоий вилояти адлия бошқармаси "Ишонч телефони"га Навоий туман "Мустақиллик" фермер хўжалиги раҳбари қўнғироқ қилиб, Навоий номли жамоа хўжалиги бошқаруви раиси А.Ўроқовнинг фермер хўжалиги ерларига сув етказиб берувчи сув иншоотини атайлаб ишдан чиқарганлигини баён қилган. Масала тезкор ўрганилиб, 3 кун муддатда ижобий ҳал қилинди.

Наманган вилояти "Қорабоев Улуғбек" фермер хўжалиги раҳбари "Олтин водий" хўжалиги бошқаруви раиси томонидан ерини ноқонуний олиб қўйилганлиги ҳақида хабар берган. Адлия идорасининг тезкор аралашуви натижасида фермер хўжалигининг ерга бўлган ҳуқуқлари тикланди.

Билиб қўйинг, аризалар тадбиркорлар ҳуқуқларининг бузилиши ҳолатларини аниқлашда ва ваколатларимиз доирасида зарур чораларни кўришда асосий манба ҳисобланади. Бу ишда адлия ходимлари сифатли ва тезкор ҳаракат қилиб, ҳуқуқий ҳимояни таъминлашлари зарур.

Биз бугун тадбиркорни ноқонуний жиноий жавобгарликка тортилишига фавқулодда ҳодиса сифатида қараяпмиз. Баъзи ишлар, фуқаролик-ҳуқуқий низолар ва маъмурий хатти-ҳаракатлардан иборатлигига қарамасдан, жиноят иши сифатида судларга оширилган фактлар учрайди.

Бундай амалиёт тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш хавфли экан, деган фикрга олиб келиши мумкин. Бу масала юзасидан Адлия вазирлигининг ҳайъат йиғилишида ва Олий Суд Пленумида жиддий гаплашиб олдик ва амалий ишга киришдик.

Тошкент вилояти Ўрта-Чирчиқ туман солиқ инспекторлари "Бирлик" фермер хўжалигини текшириб, касса аппарати йўқ, деган баҳонада ноқонуний маъмурий иш қўзғатган. Ваҳоланки, фермер ўзи етиштирган маҳсулотини деҳқон бозорида сотганда касса аппаратини ишлатиши шарт эмас. Суд фермерни айби йўқлиги сабабли оқлади ва солиқ инспекторларидан фермер фойдасига 113 минг сўм моддий ва маънавий зарарни ундириб берди. Солиқчилар эса... бу ерда қайта текшириш ўтказиб, фермерни, етиштирган гўшт маҳсулоти учун 25 сўм ортиқча ҳақ олган деб, ака-ука Отажоновларга нисбатан жиноят иши қўзғатишган. Туман прокурори бу ишга қонуний баҳо бериб, жиноят ишини қўзғатиш ҳақидаги қарорни бекор қилган. Бироқ солиқчилар фермерни таъқиб қилишда давом этган. Адлия идораларининг огоҳлантиришига қарамасдан, иккинчи марта яна шу ҳолат бўйича жиноят иши қўзғатган. Бу иш ҳам прокуратура томонидан бекор қилинган. Орада тадбиркор ярим йил сарсон бўлган. Биз бу масалага қатъий ёндашиб, нафақат моддий ва маънавий зарарни ундириш, балки қонунбузарларни жиноий жавобгарликка тортиш масаласини қўйдик.

Навоий вилояти Хатирчи туманлик фермер О.Пўлатов шартнома мажбуриятини бажариб, ўзига тегишли 96 кг. буғдойни олиб қолганлиги учун жиноий жавобгарликка тортилган. Бу иш қайта кўриб чиқилиб, фермер жиноий жавобгарликдан озод қилиниши таъминланди. Бундай мисоллардан яна бир қанча келтириш мумкин.

Қисқа давр ичида тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ ишларни қайта ўрганишимиз натижасида 221 та шахс оқланди ва реабилизация қилинди, 68 та шахсга нисбатан белгиланган жазо енгиллаштирилди, 31 нафар тадбиркорга нисбатан қўлланилган маъмурий ва молиявий жавобгарлик ноқонуний деб топилди. Тадбирларимиз натижасида тадбиркорларни жавобгарликка тортиш ҳоллари кескин камайиши таъминланди.Ўтган йилга нисбатан судланган тадбиркорларнинг сони икки баробарга, озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинганлар сони 6 баробарга камайди. Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тадбиркорларга нисбатан жиноят иши қўзғатишда объективлик принципини таъминлашга ҳаракат қиладилар. Ҳатто илгари рўй бермаган ҳолат биринчи инстанция судларда 13 та тадбиркорга нисбатан оқлов ҳукми чиқарилган. Биз бу борада судьялардан янада қатъиятли бўлишни талаб қиламиз. Зеро, қонун талаби ҳам шундай.

Талабимиз, алоҳида топшириқларимиз айнан шу масалага қаратилса-да, жойларда айрим судлар ушбу муҳим масалага баъзида масъулиятсизлик билан қарашмоқда. Бу борада Қашқадарё, Сурхондарё, Сирдарё, Фарғона, Наманган, Хоразм вилоят судларининг эътибори ўзгариши керак.

Бир мисол, "Насим" фермер хўжалиги Сурхондарё вилоят Бизнес фондидан 436 минг сўм кредит олган. Фермер 10 гектар ерга пахта экиб, ҳосилни Б.Омонов жамоа хўжалигига топширган, аммо хўжалик ўз вақтида пул тушириб бермаган, кредит суммасининг бир қисми тегишли ташкилотларга озуқа ҳамда товар олиш учун ўтказилганлиги боис кредитни ўз вақтида қайтаролмаган. Ўзлаштириш факти бўлмаган. Аммо суд жиноят ишини қўшимча терговга қайтарган.

Вилоят суди ишни ўрганиб, ажримни бекор қилиш, иш юзасидан айблов ёки оқлаш ҳукми чиқариш ҳақида кўрсатма бериш ўрнига, терговга қайтариш ҳақидаги ажримни асосли деб хулоса берган.

Биз яна бир марта судларни, қарорлар қабул қилишда қатъийлик ва принципиалликка даъват этамиз, уларга юклатилган маъсулиятнинг нақадар муҳимлигини эслатиб ўтамиз.

Хўжалик ва солиқ масалалари бўйича тадбиркорлар жиноий жавобгарликка тортилаётган ишлар ўта мураккаб бўлиб, улар ҳар томонлама ва чуқур ўрганишни талаб қилади. Жиноятчиликка қарши кураш ҳақидаги тезислар ҳар доим ҳам тўғри келавермайди. Суд олдида зўравон, босқинчи ёки бошқа бир жиноий элемент эмас, балки солиқ тўловчи тадбиркор туради. Балки у хатога йўл қўйгандир? Балки йўл қўйган хатосини тушунтириб, бу камчиликни қайтармаслик ҳақида огоҳлантириш билан чегараланса ҳам бўлар? Солиқ идоралари ҳам, биз ҳам, мақсадимиз ўз вақтида солиқ тушумларини ундириш бўлиб, тадбиркорларга нисбатан қўзғатилган жиноят ишларининг сонини кўпайтириш орқасидан қувиш эмаслигини англашимиз керак. Муҳими, тадбиркорлар оёққа туриб олишига ва йўл қўйилган хатоларини тузатишига ҳар томонлама ёрдам беришимиз лозим.

Президентимиз Вазирлар Маҳкамасидаги йиғилишда тадбиркорлик субъектлари сони 18 мингтага ошганлиги ва натижада 106 мингдан зиёд янги иш ўринлари ташкил этилганлигини мамнуният билан таъкидладилар. Бунинг моҳиятини ҳар биримиз тўла англаб етишимиз шарт.

Мавжуд имтиёзлар, яратилаётган шарт-шароитлар натижасида фермер хўжаликлари фаолиятида ижобий ўзгаришлар кузатилмоқда. Мамлакатда юзлаб ривожланган фермер хўжаликлари пайдо бўлди.

Лекин таҳлилларимиз бу соҳада ҳали кўплаб камчиликлар мавжудлигини, фермер хўжаликларига ер ажратиб беришнинг белгиланган муддатларига риоя қилмаслик, фермерларга ер ажратиб бериш тўғрисидаги қарорларни ўз вақтида ижро этмаслик, ер участкаларини қонунда белгиланган 10 йилдан кам муддатга бериш фактлари мавжудлигини кўрсатмоқда.

Улар ерини ноқонуний, ижара шартномасини бир томонлама бекор қилиб, тортиб олиш ҳоллари учраяпти. Биз албатта, бундай фактларга дуч келинганда уларга барҳам бериш, фермер ҳуқуқини тиклаш чораларини кўраяпмиз. Бир мисол, Хоразм вилояти Хазорасп тумани Хива жамоа хўжалигининг раиси Матниязов Абдушарипов деган фермердан ер участкаси ажратиб бериш эвазига 1000 АҚШ доллари миқдорида пора сўраган. Жиноятчи қилмиши устида қўлга олиниб, қонун олдида жавоб бераяпти.

Фермерларга ер бериш билан боғлиқ амалиётни, уни бир ой муддатда чуқур ўрганиб чиқишимиз лозим. Ушбу вазифани мутасадди идоралар билан ҳамкорликда амалга оширишга киришишингиз талаб қилинади. Умуман, фермерлик ҳаракати билан боғлиқ ишларга алоҳида эътибор қаратиш адлия идораларининг энг асосий вазифаларидан бири эканлигини ёддан чиқарманг.

Олий хўжалик судининг маълумотига кўра, ярим йилда фермер хўжаликлари манфаатларини кўзлаб 168 та даъво аризалари кўриб чиқилган. Бу ишлар асосан дебиторлик қарзларини ундириш ҳақида. Аммо бизнингча, бу рақамлар ҳақиқий ҳолатни акс эттирмайди. Аксари ҳолларда фермерлар турли сабабларга кўра судга мурожаат этмайди. Баъзан тайёрловчи ташкилотлар билан муносабатларини бузишни хоҳламайди ёки вилоят хўжалик судлари қишлоқ ва туманлардан узоқлиги, фермерлар ўз ҳуқуқларини тўла билмаслиги кабилар сабаб бўлади. Биз ишни шундай ташкил қилишимиз керакки, фермер хўжалиги билан тузилган шартнома мажбуриятини бажармаган ҳар бир ҳолат бўйича биронта мансабдор шахс жавобгарликсиз қолмаслиги керак.

Фермер хўжаликларини тайёрловчи корхоналар тазйиқидан ҳимоя қилиш, тузилаётган шартномаларни ижро этилмаслигининг олдини олиш бўйича аниқ ва таъсирчан чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ва уларни амалга ошириш керак.

Бугун ҳар биримиздан қисқа муддат ичида контрагентлар томонидан шартнома мажбуриятлари бузилганда, фермер ва ижарачининг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш талаб қилинади.

Энг асосийси — фермер ва деҳқон хўжаликларига, шартномаларни ижро этмаслик ёки лозим даражада бажармаганлик, олинган маҳсулот учун ўз вақтида ҳақ тўламаслик, хом-ашё ресурслари билан таъминламаслик натижасида етказилган моддий ва маънавий зарарни тайёрловчи ва хизмат кўрсатувчи корхоналардан ундириб берилишини таъминлашдир.

Хўжалик низолари билан боғлиқ ишлар бўйича ҳамда тадбиркорларга етказилган моддий зарар билан биргаликда маънавий зарар масаласи бирлаштирилган ҳолда умумий судларда кўрилиши қонун талаби эканлигини яна бир бор таъкидлайман. Фермер, деҳқон хўжаликлари ва оила пудратчиларига етказилган моддий ва маънавий зарарни ундириш бевосита туман судлари орқали адлия идораларининг даъво аризасига асосан кўриб чиқилади. Ушбу муаммонинг ҳуқуқий томонларини Олий суд ва Олий хўжалик суди раҳбарлари билан батафсил муҳокама қилдик ва яхлит фикрга келдик.

Бундан ташқари маънавий зарар фақат айбдор мансабдор шахслар ҳисобидан ундирилиши керак, акс ҳолда, зарарни давлат идоралари ёки жамоа маблағидан ундириш, олиб борилаётган ишимизнинг моҳияти ва мазмунига тўғри келмайди.

Давлатимиз раҳбари ҳам ушбу долзарб масалага алоҳида эътибор қаратиб, **"бизнингислоҳотлар йўлидан, халқимизга муносиб ва фаровон ҳаёт яратиш йўлидан олға юришимиз кўп жиҳатдан мана шу соҳада амалга ошираётган ишларимизнинг қанчалик юқори суратда ривож топишига узвий боғлиқ. Барчамиз шу оддий ҳақиқатни яхшилаб тушуниб олишимиз шарт"** деб уқтириб ўтдилар.

Хўжалик шартномаларини тузиш ва уларнинг ижросини таъминлаш юзасидан фаолиятимизни давом эттираяпмиз. Бу ишга 1200 дан ортиқ ходимимиз ҳамда шартнома асосида 900 га яқин адвокат ва ҳуқуқшунослар жалб этилган.

Жорий йилнинг биринчи ярмида ходимларимиз 5691 та корхонада, жумладан, 2400та қишлоқ хўжалик корхонасида шартномавий муносабатлар аҳволини ўрганди. 231 мингта шартномадан 24,5 млрд. сўмлик 36 мингтага яқини нотўғри ёки қонунга хилоф тузилганлиги аниқланди, уларнинг аксарияти қайта туздирилди.

Бунда ички хўжалик шартномаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Хусусан, ходимларимиз 108,7 млрд. сўмлик 271 мингта ички хўжалик шартномалари, шу жумладан, 76,7 млрд. сўмлик 183 мингта пудрат ва 32,1 млрд. сўмлик 88 мингта ижара шартномасини ўрганишди.

Ходимларимиз ёрдамида контрагентларга ижро этилмаган шартномалар бўйича 5 млрд. сўмлик 1880 тага яқин талабнома, хўжалик судларига эса 2,4 млрд. сўмлик 549 та даъво аризалари киритилди, хўжалик юритувчи субъектлар фойдасига 2,6 млрд. сўм маблағ реал ундириб берилди.

Шартномаларга оид қонун талабларини бузган шахсларни аниқлаш ва жавобгарликка тортиш бўйича чоралар кўраяпмиз. Бу борадаги тақдимномаларимиз асосида 9 та шахс жиноий, 85 таси маъмурий, 138 таси интизомий жавобгарликка тортилган, жумладан, 14 та мансабдор шахс эгаллаб турган лавозимидан озод қилинган. 99 та айбдор шахсдан шартнома интизоми бузилганлиги учун етказилган моддий зарар ундирилган. Лекин тан олиш лозимки, шартномавий муносабатлардаги аҳвол талаб даражасида ўзгарган эмас.

Шартномавий муносабатлар бўйича ҳуқуқий ёрдам бериш учун хўжалик юритувчи субъектларга бириктирилган баъзи ходимларимиз жойларга чиқиб, ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш ўрнига корхоналардан ҳисобот талаб қилиб ўтириш ҳоллари мавжуд. Масалан, худди шундай ҳаркатлари учун Тошкент шаҳар адлия идораларининг 10 та ходими тегишли интизомий жавобгарликка тортилди. Хўш, бундай камчиликлар бошқа адлия идораларида йўқ дейсизми?

Шартнома интизоми бузилишида айбдор мансабдор шахсларни жавобгарликка тортиш масаласига юзаки қаралмоқда.

Қашқадарё вилоятида 13,5 млн. сўмлик нотўғри ва 4,8 млн. сўмлик муддатида бажарилмаган шартномалар аниқланган бўлса-да, биронта айбдор мансабдор шахс жавобгарликка тортилмаган. Хоразм вилоятида 2,4 млрд. сўмлик муддатида бажарилмаган шартномалар мавжуд бўлса-да, биронта шахсга нисбатан жавобгарлик масаласи кўтарилмаган. Ваҳоланки, бу ташкилотларга ходимларимиз бириктирилган.

Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги, Жиззах, Навоий, Тошкент ва Хоразм вилоят адлия бошқармаларининг фермер, деҳқон хўжаликлари фойдасига шартнома мажбуриятларини бажармаётган тайёрлов корхоналарига нисбатан даъво аризалари билан мурожаат этишдаги ўрни сезилмаяпти. Баъзиларида бирорта ҳам даъво аризаси судга киритилмаганини қандай баҳолаш мумкин?

Яна бир марта таъкидлайман. Бу борадаги топшириқлар бўйича талаб қаттиқ бўлади. Шартномавий муносабатларни яхшилаш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 24 апрелдаги 177-сонли қарорига мувофиқ жойлардаги туман (шаҳар) ҳокимликларида юрист лавозимини жорий этиш вазифаси юклатилган эди.

Лекин республика бўйича 93 та туман (шаҳар) ҳокимликларида бу штатлар жорий этилмаган. Қашқадарё вилоятидаги туман (шаҳар) ҳокимликларининг биронтасида ҳам юрист лавозими мавжуд эмас. Хоразм вилоятида ҳам худди шундай аҳвол. Хўш, шундай экан, деб томошабин бўлиб тураверамизми?

Алоҳида эътибор талаб қиламан, шартномавий муносабатлардаги фаолиятимизнинг асосий йўналиши фермер хўжаликлари томонидан тузилган шартномалар ҳамда ширкат хўжаликларидаги ички хўжалик шартномаларини тузиш ва уларни ижросини таъминлашга қаратилган бўлиши керак.

Умуман, бугунги кунда ички шартномалар тузилишидан тортиб, ижроси таъминланишига қадар бўлган жараёндан тортиб, қонунийлик маълумот бўлиши устида яна бир бор биргаликда бош қотирайлик. Қандай қилсак бу ишда тартиб бўлади? Талаб тегишли даражада таъминланади?

Шунинг учун тадбиркорларнинг ҳуқуқини ҳимоя қилиш бўйича жойларга текширишларга чиқилганда, фермерлар, деҳқонлар ва ижарачилар билан тузилган шартномаларга асосий эътибор беринг, уларни тайёрловчи ва хизмат кўрсатувчи корхоналар тазйиқидан ҳимоя қилиш керак.

Бунда табиийки, хўжалик юритувчи субъектлар, тадбиркор ва фермерларнинг ҳуқуқий билими, онги, маданиятини ўстириб бориш муҳимдир.

Биз тушунамиз, фақат адлия идоралари кучи билан бу масъулиятли вазифани эплаш қийин. Чунки ички хўжалик шартномалари миллионлаб тузилмоқда. Бу ишга мутасадди идораларни жалб қилишга эришмоқ керак. Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг қуйи бўлимларини, маҳсулот тайёрлаш ва сифати бўйича давлат инспекциясини, Молия вазирлиги тузилмаларини, деҳқон ва фермер хўжаликлари уюшмасини, туман ҳокимликлари ва бошқа мутасаддиларнинг кўмаги керак.

Адлия вазирлиги томонидан шартномалар мониторингини амалга ошириш тартиби ишлаб чиқилаяпти. Лекин уни амалда тўғри жорий қилиш, ҳақиқий мониторингни таъминлаш Сизларнинг ишни қанчалик тўғри ташкил қилишингизга боғлиқ. Тушунамиз, жойларда штатлар кам, туман тизимларимиз мавжуд эмас. Буни юқори малака ва масъулият билангина тўлдириш мумкин.

Тўғри, ҳақиқатан ҳам жойларда юристлар, айниқса, хўжалик ҳуқуқи бўйича иқтисодий қонунчиликни тушунадиган юристлар етишмайди. Бу масала ечими устида доимий изланиш бўлиши керак.

Балки, туманларда, бир йўла бир нечта ширкат ва фермер хўжаликларига ҳуқуқий хизмат кўрсатувчи ихтисослаштирилган юридик марказлар ташкил қилиш самара берар?

Қани, биргаликда фикрлашайлик, бундай юридик марказларни туман ҳокимликлари кўмагида ширкат ва фермер хўжаликларининг ўзлари томонидан таъсис этиш ёки уларни шу соҳага мутасадди идоралар қошида ташкил этиш мумкиндир?

Адвокатларимиз ҳам ўз фаолиятларини жонлантиришса, тадбиркорлар, фермерлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва уларга шартномавий муносабатларда малакали ёрдам беришни йўлга қўйишса, ишимизга салмоқли ҳисса қўшган бўлишарди, деб ўйлайман.

Таҳлилларимиз кўрсатишича, жойларда бу масала бўйича ягона амалиёт йўқлигига ишонч ҳосил қилдик. Амалга оширилаётган ижобий ишлар билан бир қаторда ҳокимликлар ва маҳаллий давлат идораларида сансоларлик ва расмиятчиликлардан қутула олинмаяпти. Тадбиркорнинг аризасини муддатида кўриб чиқмаслик, рўйхатга олишда асоссиз, назарда тутилмаган ҳужжатлар талаб қилиниши ҳолатлари учраяпти.

Масалан, якка тартибдаги тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчиларни давлат рўйхатига олишда Бухоро вилояти Ф. Хўжаев тумани ҳокимлиги қўшимча ҳужжатлар, яъни санитария хизмати рухсатномаси, паспорт, яшаш жойидан маълумотнома, лицензия, "Ҳунарманд" уюшмаси баённомасидан кўчирма, бино ва ер участкасини рўйхатга олинганлик тўғрисидаги гувоҳнома, ижара шартномаси, хизматлар учун йиғимни тўлаганлик квитанцияси ва бошқаларни талаб қилиш тартибини ўрнатишди. Бу каби ҳолатлар Қорақалпоғистон, Андижон, Хоразм ва бошқа вилоятларда ҳам аниқланган.

Хўш, тадбиркор иш бошлаш учун қанча идорага бориши, қанча вақт ва маблағ харажат қилиши керак? Қанча амалдорнинг инжиқлигига дуч келиши, чидаши керак? Бу машаққат-ку. Аслида ҳокимликлар тадбиркорлар сони кўпайишидан манфаатдор бўлиши керак эмасми? Президентимиз ҳокимларни тадбиркорларга оталик қилишга чақирганларида шуни назарда тутмадиларми? Буни тушунмайдиган, ислоҳотларга путур етказадиганларни қаттиқ жавобгарлик кутишини билиб қўйишсин! Тадбиркорларни рўйхатга олиш жараёнини янада соддалаштириш, уларни солиқ ва статистика ҳамда бошқа идораларда автоматик тарзда ҳисобга қўйилишини ҳал этиш вақти етди.

Навоий, Андижон ва Бухоро вилоятларининг аксарият туман ва шаҳар ҳокимликлари тадбиркор ва фермерлар маблағини улар розилигисиз, турли тадбирлар ўтказиш, маъмурий бинолар қуриш учун жалб қилиш ҳолатлари аниқланди.

Навоий вилоят ҳокимининг 2000 йил 15 февралдаги спорт билан боғлиқ тадбирларни қўллаб-қувватлаш учун 135 млн. сўм ўтказиш тўғрисидаги қарори, 2000 йил 27 мартдаги "Дўстлик байроғи" ва "Знамя дружбы" газеталарини ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш учун маблағ ўтказиш тўғрисидаги қарори ва шунга ўхшаш ўнлаб қарорлари қабул қилинган ва тадбиркорлар пули чегирилиб, тортиб олинган. Бундай ҳаракатларга чек қўйиш, сизу бизнинг вазифамиздир.

Фермер хўжаликларига ер участкасини ижарага бериш шартномаси давлат рўйхатига олинган пайтдан эътиборан фермер хўжалиги ташкил этилган деб ҳисобланиши қонуний белгиланган ҳолда, жойларда бу тартиб йўлга қўйилмаганлиги маълум бўлаяпти.

Қонунга мувофиқ ер участкасини ижарага олиш шартномаси тарафлар келишувига ёки суд қарори билан бекор қилиниши мумкин. Аммо бу тартиб бузилаяпти. Масалан, Жондор туманида қонунга зид равишда 55 та фермер хўжалиги билан ер участкаларини ижарага олиш шартномаси, Ер участкалари ажратиш комиссияси баённомасига асосан бир томонлама бекор қилинган.

Қани бу ерда адлия идораларининг роли? Нега уйқудасиз? Мана, 55 та судга бериладиган даъво аризаси учун факт ечимини кутиб турибди-ку!

Вилоят ва туман (шаҳар) ҳокимликларининг хусусий мулк эгалари ва тадбиркор ҳуқуқи ҳамда қонуний манфаатларини бузувчи, қонун нормаларига зид келувчи қарорлари қабул қилинмоқда. Ваҳоланки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1994 йил 21 январ Фармони билан хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятига аралашувлар чекланган. Қаранг, Наманган вилояти Поп тумани ҳокими акциядорлар жамияти фаолиятига аралашиб, жамият бошқаруви раисини тайинлаш ҳақида қарор қабул қилган. Навоий вилоят ҳокими ўз қарори билан очиқ акциядорлик жамияти директори Ш. Рамазоновга хайфсан эълон қилган.

Бухоро вилояти Қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармаси бошлиғи ўринбосари мазкур Фармонни бузган ҳолда "Агрохизмат" фирмаси хусусий мулк шаклида бўлганлиги боис у билан шартномавий муносабатларга киришмасликни тавсия қилган.

Банк идораларида тадбиркорлик субъектларига кредит беришда сансоларлик ҳолатлари, масалан, Андижон вилояти "Тадбиркорбанк"и томонидан "Чинор" фермер хўжалигига кредит бериш тартиби бузилганлиги кабилар Андижон вилояти ва Қорақалпоғистон Республикасида хусусий корхоналарга қонунчиликда мавжуд солиқ имтиёзларининг берилмаслик ҳолатлари аниқланаяпти.

Умуман, текширишлар сонининг жуда кўплиги, тадбиркорлар эркин фаолият кўрсатишига халақит беришига гувоҳ бўлдик. Қорақалпоғистон, Бухоро ва Навоий вилоятларида мувофиқлаштирувчи кенгаш ҳудудий комиссияларининг рухсати билан ўтказилган текширишлар сони 1999 йилда вилоятдаги мавжуд корхоналар сонидан 5-6, ҳатто 10 баравар ошиқлигини қандай тушуниш мумкин?

Хоразм вилоятида Кенгаш рухсатисиз ва қўзғатилган жиноят иши мавжуд бўлмасдан туриб, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар томонидан 1999 йилда 101 та, 2000 йилда 22 та тадбиркорлар фаолияти текширилган. Андижон вилоятида ҳуқуқни муҳофаза этувчи идоралари эса 5 та хусусий фирмада ана шундай текширишлар ўтказган.

Навоий ва Бухоро вилоятларида ана шу идораларнинг топшириғига кўра аудиторлар тадбиркорлар фаолиятини тафтиш қилган. Бироқ қонунга зид равишда аудиторларнинг хизмат ҳақи тадбиркорлар ҳисобидан қопланган.

Солиқни ўз вақтида тўлаётган ва аудиторларнинг ҳар йилги хулосаларига эга корхонасида фақат 2 йилда бир марта назоратчи идоралар томонидан текширилиши мумкинлигини таъминлашимиз керак. Бу ҳақда "Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"ги қонуннинг 39-моддаси талабларига барча жойда қатъий риоя этилиши шарт.

Вилоятларда кичик ва ўрта тадбиркорлик субъектлари, деҳқон ва фермер хўжаликларининг моддий-техник ва хомашё заҳираларидан фойдаланиш турли хилдаги чеклашлар билан мураккаблаштирилган, баъзи ташкилотлар томонидан бу ишда сунъий тўсиқлар пайдо қилинган.

Бухоро вилоятида деҳқон ва фермер хўжаликлари билан "Кимётаъминот" бошқармасининг шартномасига асосан 13,5 тонна минерал ўғит ажратилиши керак бўлган. Бироқ 1999 йил августидан 2000 йил майигача 3,3 тонна ўғит олишган. Қолгани қани?

Товар ишлаб чиқарувчи ва тадбиркорлар Палаталари ҳамда Деҳқон ва фермер хўжаликлари уюшмасининг тадбиркорлар фаолияти мониторинги ҳамда тадбиркорларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича тадбирлари етарли даражада деб бўлмайди. Адлия бошқармаларининг улар билан ҳамкорлиги етишмаяпти. Биз бу масалада тақдимномаларимизни бердик, аниқ талаблар қўйилди, ўйлаймизки, ишларимизда ижобий ўзгариш бўлади.

Бизни бир савол доим қийнайди. Нега жойлардаги адлия идоралари маҳаллий ҳокимият органларининг қонунга зид қарорларига чидаб келаяптилар? Ёки муносабатлар бузилишини хоҳламайдиларми? Қонун шахсий муносабатларга қараганда тенглаштириб бўлмайдиган даражада юқорилигини қачон англаймиз?

Навоий шаҳар ҳокими ўз фармойиши билан тижорат банкларига шаҳардан ташқарида жойлашган мижозлар ҳисоб рақамларини ёпиш тўғрисида кўрсатма берган. Бу ҳолат тадбиркорларнинг мустақил равишда банкларни танлаш эркинлигини чегаралаган. Вилоят адлия бошқармаси гўё бу ҳолни "кўрмай қолган" эмиш?

Умуман, бу борада Адлия вазирининг "Тадбиркорларни ҳуқуқий ҳимоя қилиш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида"-ги қонун ижроси ва "Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"ги қонуннинг ижросини таъминлаш бўйича буйруқларнинг аниқ ва сифатли бажарилиши қаттиқ талаб қилинади ва у ниҳоятда кучли бўлади. Бугун ҳар бир ходимнинг жойи аниқ бўлиши лозим. Зеро, у ўз функционал мажбуриятларини яна бир бор кўриб чиқсин ва нима билан шуғулланишини, ундан нима талаб қилинишини аниқ билсин!

Ҳар бир раҳбар ўз жамоасида қаттиқ интизом, масъулият, юқори малака ва қизғин иш муҳитини яратиши шарт.

Ушбу талабларга жавоб берадиган, ўз бурчини ҳалол бажарадиган ходимларни ҳар доим ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириб бориш керак.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни ўқитишга бўлган муносабатни ўзгартиришимиз керак. Биз ҳар доим юқори малакали кадрлар танқислигига зарурат сезамиз. Аҳволни ўзгартиришнинг ягона йўли — ҳар доим ўз билимини ошириш устида доимо изланадиган қобилиятли ходимларни танлашдир.

Биз барча кучимизни, Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан олдимизга қўйилган талабдан келиб чиқиб, жамиятда хусусий мулкка ҳурмат, унинг мутлоқ ва дахлсизлиги, тадбиркор ҳуқуқини бузганлик учун жазо муқаррарлиги муҳитини яратишга қаратишимиз, бундай фактларни оммавий ахборот воситалари орқали жамоатчилик эътиборига етказишимиз керак.

Шу билан бир қаторда тадбиркорлар ҳам Президентимиз талабларидан келиб чиқиб, яратилаётган имтиёзларга жавобан мард бўлиб, қонунларни ҳурмат қилиб, давлат ва жамиятимиз олдидаги ўз мажбуриятларини бажаришлари керак. Қонунларимизни менсимайдиган, давлат солиқларини ўз вақтида тўламайдиган тадбиркорнинг иши юришмайди.

Тадбиркорлар ҳуқуқини ҳимоялаш борасидаги ишларни янада кучайтиришимиз, мавжуд муаммоларни ҳал этишга ғайрат билан киришишимиз, мутасадди идоралар билан ҳаракатларимизни мувофиқлаштиришимиз лозим. Тадбиркорларнинг фаолиятига ҳурмат муҳитини яратиб, уларни қўллаб-қувватлашимиз зарурдир.

Биз ўтган ярим йилда Қорақалпоғистонда, Андижон, Бухоро, Навоий, Хоразм ва Наманган вилоятларида юқоридаги аҳволни ўрганиб, вазиятни чуқур таҳлил қилдик. Қонунга хилоф ишлар ва камчиликларни бартараф этиш учун Қорақалпоғистон Вазирлар кенгаши, тегишли ҳокимиятларга ўз тавсиямиз, йўл-йўриғимизни тақдим этдик. Улар муҳокама қилишди, аниқ тадбирлар ишлаб чиқилди. Айбдорлар жазосиз қолдирилмади. Ишланган чора-тадбирлар ижроси кетидан қаттиқ назорат олиб боряпмиз. Жорий йил охиригача қолган 7 та вилоятда ҳам вазиятни ўрганишни режалаштирганмиз ва амалга ошира бошладик. Бу ишни келгусида ҳам давом эттирамиз, аҳволни қайта-қайта ўрганамиз, камчиликлар такрорланса, вазият ижобий тарафга ўзгармаса, унинг ҳам тагига етамиз.

Мақсадимиз — давлатимиз раҳбари томонидан қўйилган асосий стратегик вазифа — мулкдорлар синфини яратиш ва тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган қонунларнинг сўзсиз бажарилишини биргаликда таъминлашдан иборатдир.

Бизнинг мусоҳаба

"ИШИМИЗ ФАҚАТ ЖАЗОЛАШ ЭМАС"

Яқинда мухбиримиз Бекободда бўлиб, шаҳар суди раиси Абдураҳим ТУРҒУНОВ билан суҳбатлашиб қайтди. Қуйида эътиборингизга мазкур суҳбатни ҳавола этаяпмиз.

Абдураҳим Турғунов 1951 йилда Андижон вилоят Балиқчи туман Хўжаобод қишлоғида туғилган.

1981 йилда ТошДУнинг ҳуқуқшунослик факультетини сиртдан тамомлаган. 1976 йилдан Андижон вилоят ИИБда бош терговчи, 1986 йилдан Андижон вилоят суди судьяси, 1992-94 йилларда вилоят суди раиси муовини, 1994 йилдан Навоий вилоят суди жиноят ишлари бўйича раис ўринбосари ва 1998 йилдан буён Бекобод шаҳар суди раиси лавозимида ишлаб келмоқда.

Оилали, 4 фарзанднинг отаси.

- Адолат мезони — ҳақиқат, дейдилар. Ўз ўрнида одил судлов талаби ҳам шундай. Бу, айниқса, судьялардан одил судловни амалга оширишда мустақил фаолият кўрсатиш, қонунларни мукаммал билиш, уларни аниқ тадбиқ этишдек юксак масъулиятни талаб этади. Шундай эмасми?

- Аввалambор, шуни алоҳида таъкидлашим жоизки, "судьялар мустақилдир ва фақат қонунга бўйсунадилар", деган қоида ҳар бир суд ва судья учун муқаддасдир. Қолаверса, ҳар бир судлов иши одилона ва адолат мезонига асосланган бўлиши лозим. Бу қонун талаби. Қонун устуворлиги эса ҳақиқат гаровидир. Агар судья талаб даражасида иш юритолмас экан, табиийки, одамлар онгида унга нисбатан ёмон тушунча пайдо бўлади. Судья судлов жараёнида ҳақиқий маънода одил бўлиши учун у таянадиган қонунлар адолатли бўлмоғи керак.

Адолат мезонининг шартларидан яна бири — жамиятимиз учун хавфли бўлган жиноятчиларга нисбатан етарли даражада қатъиятли бўлиш, адашиб жиноят йўлига кириб қолган, хавфлилик даражаси юқори бўлмаганларга раҳм-шафқатли бўлишдир.

Юртбошимиз таъкидлаганларидек, "суд бўлди, деса, биз кимдир жазо олди, деб тушунамиз. Суд бўлди деганда, одамлар ҳимоя қилинди деган тушунча қачон онгимизга сингади?"

- Абдураҳим Турғунович, дейлик, сиз кўрган иш юқори суд органи томонидан баъзи ҳолатларга кўра бекор қилинди. Бундай вазиятда қандай ҳаракат қиласиз?

- Саволингизга тушундим. Қонунга кўра, мен кўрган иш юқори суд органи томонидан нотўғри деб топилса, аввало, кўрган ишимни қайтадан ўрганиб чиқаман, қаерда хато қилдиму нимага эътибор бермадим — шуларга аниқлик киритаман. Агар кўрган ишим одилона кўрилганлигига тўла ишонч ҳосил қилсам, унда юқори органга тақдимнома юбораман.

- Жиноятчилик ўз вақтида пайи қирқилса, олди олинсагина озаяди, барҳам топади. Баъзида ўғирлик, гиёҳвандлик, босқинчилик, таъмагирлик ва ҳуқуқбузарлик каби жиноятларга оид маълумотларга кўз югуртирсак, диққатимиз ошади. Сабаби, бу каби жиноятларнинг аксарият қисми ёшлар томонидан содир этилаётир. Ёшларда ҳуқуқий маданиятни қарор топтиришда ҳуқуқий таълим ва тарбиянинг аҳамияти жойларда ўз ўрнини топмаётгандай кўринади. Айтинг-чи, бу долзарб масала юзасидан Бекобод шаҳрида, жумладан, суд томонидан қандай ишлар амалга оширилмоқда?

- Аввалambор, "жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш миллий дастури"нинг қабул қилиниши бу масаланинг қай даражада долзарб эканлигини кўрсатади. Бир сўз билан айтганда, ёшларда ҳуқуқий маданиятни қарор топтиришда ҳуқуқий таълим ва тарбиянинг аҳамияти жуда катта. Фарзандларимизни етук ва баркамол қилиб тарбиялаш омилларидан бири — уларга болаликдан оилада, мактабгача тарбия муассасаларида, мактаб ва ўқув юртларида ахлоқий ва баъзи ҳуқуқий нормалар тўғрисида тушунчалар бериб боришдир. Уларнинг дунёқараши, ўз-ўзини англаши, ахлоқий-сиёсий ва бошқа идеалларга мустақил ёндашиш қобилиятини шакллантириш зарур. Халқимизда "Қуш уясида кўрганини қилади" деган ҳикмат бор. Фарзандларимизни баркамол ва ватанпарварлик руҳида тарбиялаш учун оилада соғлом муҳит қарор топмоғи лозим. Оилада соғлом муҳит бўлмас экан, фарзанд учун тарбиянинг ташқи муҳит даражаси оиладаги муҳит билан қоришиб кетади. Ўтган 1999 йил сарҳисобига кўра, шаҳримизда ўғирлик жинояти асосан 18-25 ёшдаги болалар томонидан содир этилгани аниқланди. "Содир этилаётган жиноятларга жойларда миллий дастур" ижроси тўғри ташкил этилмаганлиги бўлса, бошқа томондан чет эл видеофильмларининг таъсири, деб ўйлайман. Бир мисол, 1982 йили туғилган Бахтиёр Беглиев болалигидан оилада, мактабда, маҳалла-кўй ва ташқи муҳит таъсирида ахлоқий тарбия ва тушунчаларни онгига сингдира олганида эди, айни баркамол ёшида қора курсига ўтирмаган бўларди.

Фарзанд тарбияси учун оилада ота-онанинг ўрни каттадир. Хўш, оилада бола учун ўрнак бўладиган отанинг ўзи жиноят йўлига киргач, заррача бўлса фарзанддан нимани талаб қила олишимиз мумкин. 1945 йили туғилган Аҳмад Обидов айни фарзандларининг иқболи, орзу-ҳавасини кўрадиган ёшда бўла туриб, енгил пул топиш мақсадида жиноят йўлига кириб қолганини наҳотки ҳис қилмаган бўлса. Ўз қилмиши билан фарзандларининг келажагига қора парда тортилишини билганида, балким бу йўлдан ўзини тийган бўларди.

- Амалдаги қонунларга кўра ҳар бир фуқаро бевосита суд ишларига доир ўз ариза, таклиф ва шикоятлари билан давлат ва юқори суд органларига мурожаат қилиш ҳуқуқига эга. Бу ҳолат Ўзбекистон Республикаси Конституциясида ҳам ўз ифодасини топган. Шаҳар суди томонидан фуқароларнинг мурожаатлари билан ишлашни такомиллаштириб бориш қандай йўлга қўйилган?

- Фуқароларнинг суд ишларига доир мурожаатлари — ариза, таклиф ва шикоятлари қонунда белгиланган тартибда ва муддатларда кўриб чиқилиши ва уларнинг қонуний, асосли ва адолатли ҳал қилиниши шартлиги конституциявий талабдир. Шунга кўра Бекобод шаҳар суди фуқаролардан тушаётган, тақдим қилинаётган мурожаатларни ҳал этишда расмиятчилик, сансоларликка чек қўйиб, қонуний ҳал этилишини йўлга қўйганмиз. Суд ишлари юзасидан мурожаат қилиш тартиби ва муддатлари ҳақидаги қоидалар ўзбек ва кўпчилик аҳоли сўзлашадиган тилларда ёзилиб, суд биноларининг фуқаролар учун кўринарли жойларига жойлаштирилган.

Бир сўз билан айтганда, мамлакатимиз иқтисодиётини ривожлантириш, меҳнаткашлар турмуш шароитини тубдан яхшилаш, аҳолининг моддий, маданий, маънавий ва ҳуқуқий савиясини ошириш, барчанинг тинч-хотиржам, бехавотир яшаши учун имконият яратиш, Ўзбекистонимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш учун куч-ғайратимизни ишга солиш билан бирга жамиятимиз учун хавфлилик даражаси юқори бўлган жиноят пайини ўз вақтида қирқиш ҳам бурчимиздир.

Суҳбатдош: О.ХУДОЙБЕРДИЕВ

Ислоҳот ва банк

МИЖОЗЛАР КЎПАЙМОҚДА

Республика Ташқи иқтисодий фаолият миллий банки Жомбой тумани бўлими энг кенжа банклардан бири бўлиб, бошқа банклар билан ҳар томонлама рақобатдошлик қилишда бўш келмаяпти. Бошқарувчи Холмурод Ҳамроев билан шу ҳақда қисқача суҳбатлашдик.

-Аҳил жамоамиз ташкил этилганига кўп вақт бўлмаса ҳам эл-юрт ишончини тезда қозонишга муваффақ бўлди. Туманимиз аҳолисидан ташқари қўшни туманлардан ҳам юридик ва жисмоний шахслар жамғармамизга маблағ қўйишаяпти. Тўланадиган фоизлар эса ҳеч қандай муаммоларсиз берилаяпти.

Банкимиз томонидан туман "Жомбой" ҳиссадорлик жамиятига қарашли бўлган савдо ташкилотларига бу борада ажратилган кредит ҳисобидан аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш учун ўз вақтида маблағ ажратиб берилаяпти.

Бундан ташқари жамоамиз бюджет ташкилотларига ҳам хизмат кўрсатиб келаяпти. Масалан, туманимиздаги 12 мингга яқин пенсионерлар учун ҳам ҳар ой 52 млн. сўм миқдорида пул тарқатаяпмиз. 160 га яқин мижоз, 70 дан ортиқ ўрта ва кичик бизнес субъектларига ҳар томонлама қулай шароитда хизмат кўрсатаяпмиз. Уларнинг имкониятларини чуқур ўрганиб чиқиб, кредит масаласида ёрдам бераяпмиз. Шу кунгача иккита деҳқон фермер хўжаликларига микрокредит ажратиб бердик. Уларнинг бири деҳқончилик, иккинчиси эса чорвачилик маҳсулотлари етиштириш билан машғул. Биз ҳар иккаласини ҳам кузатиб бораяпмиз. Уларнинг дастлабки қўлга киритаётган натижалари бизни хурсанд қилмоқда.

Нурмамат АЛМУРОДОВ

* * *

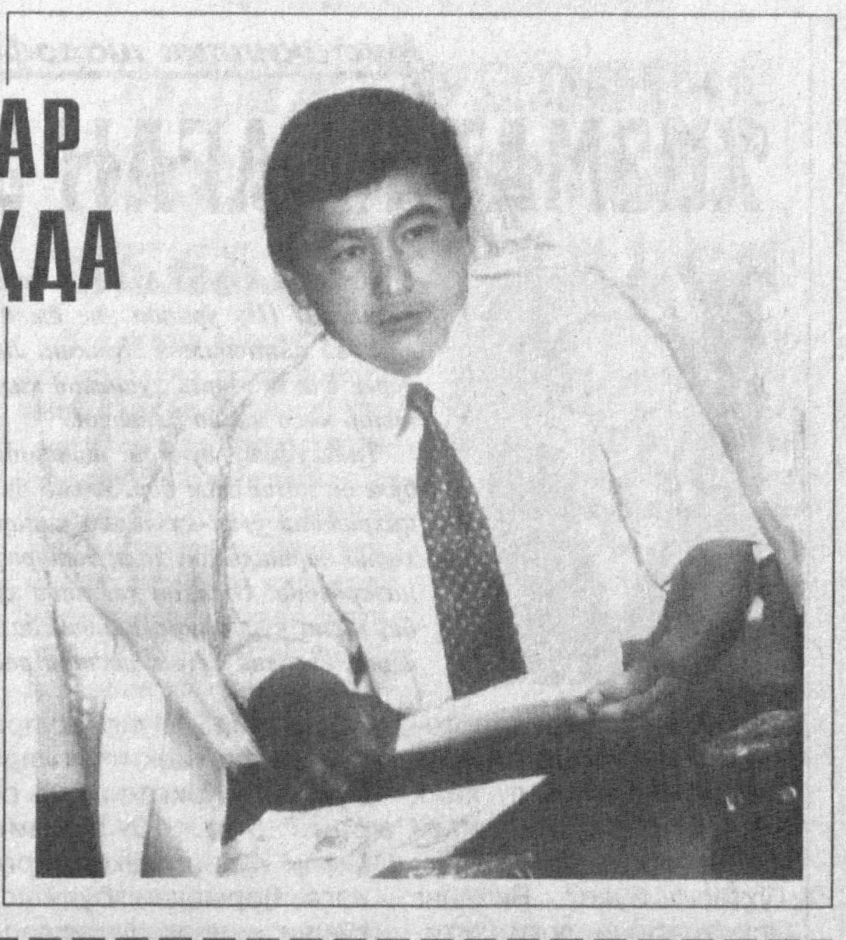

Суратда: Миллий банк Жомбой тумани бўлими бошқарувчиси Холмурод Ҳамроев.

Журналист суриштируви

ҚАСДЛАШУВ

У атиги икки киши ўртасида кечаяпти. Аммо ундан юзларча киши азият чекаяпти

"Ёзувчи"лар ҳамма жойда бор, бўлган, фикри-ожизимизча, бўлади ҳам. Бу фоний дунёнинг йўриғи шу. Ҳаётда кўрилган, кузатилганлардан шуниси ҳам маълумки, "ёзғувчи" (баъзиларни "ёзғирувчи" дея атаса яна ҳам ўринлироқ бўлади) ёзғувчинамо муносабатда бўлинган жойда муросаю мадоранинг йўли бекилади, бир-бировга тиш қайрашу мушт дўлайтишлар авжига минади, асабийлик кучайгандан-кучаяди, ҳаловатдан асар ҳам қолмайди.

..."Урганч-ёғ" ҳиссадорлик жамиятини воҳанинг энг йирик, кўзга кўринган, мавқеи баланд, эътиборига ва ўз ўрнига эга бўлган нуфузли корхоналардан санасак, ҳеч ким эътироз билдирмаслиги тайин. Ҳар йили воҳа ҳудудида етиштирилаётган 280-300 минг тонна пахтадан чиқадиган чигитни қайта ишлаб, ёғ, совун, шрот ва шелухага айлантириш, қўшни минтақалар ва чор-атрофдаги турдош корхоналарнинг буюртмаларини адо этиш ҳам "Урганч-ёғ"нинг зиммасидаги юмуш. Хуллас, корхонада ёзу қиш, туну-кун иш қайнайди. Турфа хил моддий бойликлар яратилгувчи илдизи мустаҳкам инфраструктура тузилмалари ҳам мавжудлиги — жамоанинг уддабурролиги, омилкорлиги, қобилу қодирлиги нишонаси. (Бу ҳақда "Инсон ва қонун" ўзининг 1999 йил 19 октябр сонида йирик мақола ҳам эълон қилган).

Ана шу корхонани, мана ярим йилдирки, асабийлик вазияти ўз домига олган, ҳаловат йўқолган, муҳит бузилган. Сабаб: "ёз-ёз"ларнинг авжига чиққани ва унга хотима берувчи валломат маҳкама-ю, мутасаддиларнинг топилмаётгани, томонларнинг эса ўзаро тил топишолмаётгани, бир муросага келолмаётгани, аниқроғи, буни хоҳлашмаётгани, ўзининг ҳақлигини исботлашга уринишларнинг охири кўринмаётгани.

...Бир вақтлари корхонанинг бош муҳандиси лавозимида ишлаб, айни кез нафақахўрлар сафида бўлган Ҳожиназар ака Отажонов билан жамоанинг ҳозирги раҳбари Баҳодир Бобожонов (у 1999 йил апрел ойида шу лавозимга сайланган) аслида устоз-шогирд. Аммо шу кунларда Ҳожиназар аканинг шогирдини кўрарга кўзи йўқ. Боиси шогирд устознинг измига юрмай қўйди. Айтганларини бажармади, "уста"ни ишга қабул қилмади, шаҳар канализация тармоқларига олтингугурт кислотали заҳарли чиқинди сувларини оқизмасликка қаратилган таклифларини инобатга олмади. Йўл-йўлакай пайдо бўлган бошқа кўпгина талаб ва эътирозлари ҳам беиз кетди. Натижада, Ҳожиназар аканинг ороми йўқолди. Мўътабар, пайғамбар ёшига етганда Урганчнинг таниқли "ёзувчи"сига айланди.

- Ғалабаларингиз ўринли, қонуний эканлигига ишонасизми? - сўраймиз ундан. Ҳожиназар ака мужмал жавобдан нари ўтолмайди. Ҳиссадорлик жамиятида масъул лавозимлар бировларга бемаслаҳат, бетавсия инъом этилмаслигини, бўш раҳбарнинг ваколат доирасига кирмаслигини унга ётиғи билан тушунтирамиз. Бу жавоб Ҳожиназар акага ёқинқирамайди. Кичик лавозимда юриб, катта юмушларнинг бошида туришни хоҳлайди. Унинг тасдиқлашича, тармоққа оқизилаётган ўткир ишқорли кислота анчайин мустаҳкам чўян қувурларни ҳам тинимсиз емирмоқда. Улар тез орада ириб-чириб, атроф-муҳит мусаффолигига жиддий раҳна солади. Фалокатнинг олди ҳозир олинмас экан, пировардида у миллиардча сўм пулнинг "бошини ейиши" турган гап. Муқаррар хавфни Ҳожиназар акагина бартараф этиши мумкин.

- Ўз лойиҳангизни раҳбариятга тақдим этган бўлсангиз керак, - сўраймиз шикоятчидан.

- Ҳеч қанақа лойиҳа керакмас, ҳаялламай ишга киришмоқ керак, -чўрт кесиб дейди у, - акс ҳолда...

- Ахир, қилинажак сарф-харажатлар ва ишлар кўламини аниқламоқ учун аввалambор лойиҳа-харажат ҳужжатлари сўралишини ўзингиз ҳам яхши биласиз-ку?

Хуллас, Ҳожиназар ака 12 йиллик танаффусдан сўнг яна корхонага қайтмоқчи, ишламоқчи. Бўлажак "фалокат"нинг олдини олмоқчи. "Масъул лавозимга ҳушим йўқ. Оддий юмушларда, ҳатто маошсиз ишлашга ҳам тайёрман", дейди у асабий ҳолатда.

- Ҳожиназар ака чиндан ҳам устозим, - деди эҳтиросларини бир қадар жиловлашга уринаркан корхона раҳбари Баҳодир Бобожонов.

Раис билан узоқ ва бафуржа суҳбатлашдик. У киши бор дарди-ҳасрати, аламини тўкиб солди, десак ўринли бўлади.

- Шогирдлик ҳаққи-ҳурмати дастлабки кезлар унинг барча талаб ва таклифларини сўзсиз бажариб турдим. Икки нафар ўғли, икки нафар жияни ва куёвини ўз ихтисосликлари бўйича масъул вазифаларга ишга қабул қилдим. Аммо биласизми, "уста" булар билан чекланмади. Нафақадаги одам бўлишига қарамай, ўзини ҳам ишга қабул қилишимни сўраб, ҳоли-жонимга қўймади. Мен эса у таклиф этган инновация ишлари муҳандиси вазифасини унинг ўғли зиммасига юкладим. Ниятлари холис бўлганида "уста" ўйлаганларини ўғли кўмагида, унинг қўли билан амалга оширмоғи, уни қўлламоғи, корхона раҳбарининг ички ишларига эса зинҳор аралашмаслиги зарур эди. Афсус ундай бўлмади... У киши бизни тушунмадилар, тушунишни ҳам истамадилар, фарзандлари, биз шогирдлари паноҳида тинчгина қарилик гаштини суриш ўрнига "ёз-ёз"ларни авжига чиқардилар.

Хуллас, Бобожонов Ҳожиназар акани корхона ҳудудига қўймаслик ҳақида буйруқ берди.

Раиснинг айтишича, шикоятчининг инновация юмушлари муҳандислигига тайинланган ўғли Бахтиёр (айни пайтда у совун цехида уста вазифасида ҳам ишлаяпти) ишни қойиллатаётгани йўқ. Заҳарли кислотали чиқиндилар шаҳар оқава сув тармоқларига бот-бот оқизилаяпти. Бироқ Бахтиёр бунинг учун ўзини айбли санамайди. Негаки, олтингугурт кислотаси тармоққа унга тобе бўлмаган цехлардан оқиб чиқаяптики, уни корхона раҳбари, ишбошилар, қолаверса, бу заҳарли моддани ҳосил қилаётган қатор цехлар жамоаларининг саъй-ҳаракатлари билангина тўхтатиш мумкин.

Ҳожиназар ака эса ҳозирча бу жараённи тўхтатишга на раҳбар, на ишбошилар, на цех жамоалари қодир эмас, деб ҳисоблайди. Тармоққа олтингугурт кислотасини оқизмасликнинг бирдан-бир чораси ана шу кимёвий моддани зарарсизлантириш технологиясини ишлаб чиқишдир. Ҳиссадорлик жамияти раисининг сўзларига қараганда, бундай технология корхона учун сув билан ҳаводек зарур. Аммо афсус. Башарти, корхонада тозалаш технолгияси яратиладиган бўлса, у Отажоновнинг иштирокисиз яратилади. Раиснинг хоҳиши шу. Ҳожиназар ака айнан шунисидан норизо, шунисидан жиғибийрон. Кислотани зарарсизлантиришга қаратилган тадбирларда у ўзининг иштирокини шарт ва зарур ҳисоблайди. Бунинг боиси бор. Отажоновнинг тасдиқлашича, унинг кўрсатмасига биноан (белойиҳа) яратиладиган технология бошқаларникига қараганда анча арзон, оддий, чидамли ва ишончли. Корхона раҳбарияти эса бунга шубҳа билан қарайди ва тегишли равишда экспертизадан ўтказилган ҳамда тасдиқланган технологик-лойиҳа ҳужжатлари тақдим этилсагина, Ҳожиназар аканинг таклифлари кўриб чиқилиши мумкинлигини таъкидлайди.

Гап мавриди Ҳожиназар аканинг фарзандлари ва яқинлари тақдирига бориб тақалганда, ҳиссадорлик жамияти раиси уларни ҳузурига икки бор чорлаб, очиқ-ошкора суҳбатлашганлигини яшириб ўтирмади. "Биринчи бор отанинг хатти-ҳаракатлари ва асл ниятини уларга ётиғи билан тушунтирган бўлсам, иккинчисида у к ига хайрихоҳлик оқибати фарзандларга рўшнолик келтирмаслигини, корхона ва жамоа манфаатлари оёқости қилинишига йўл қўя олмаслигимни очиқчасига тушунтирдим, - деди у, - менимча, улар тушунишди".

Тўғри, улар тушунишган. Улар билан суҳбатнинг дастлабки онлариданоқ отасининг ариза ва шикоятлари ҳар бирини мураккаб вазиятга дучор этганини, шубҳа-гумонлар остида қолишганини, дилларини ор-номус, изтироб туйғулари кемираётганлигини илғаб олиш қийин бўлмади. Ҳа, отанинг "ёз-ёз"лари фарзандлар елкасидаги оғир юк, юк бўлгандаям зил-замбилдай оғир юк. Хуллас, отанинг арзи-шикоятлари болаларни адои тамом қилаёзган. Ҳожиназар ака шахсий турмушида, ўз хонадонида юзага келган совуқчилик учун ҳам Бобожоновни айблайди. "Башарти у менинг қонуний талабларимга қўл силтамаганда ишлар олға силжиб, оила аҳиллигига путур етмасди", деган фикр отани ўз хатти-ҳаракатлари ҳақида ўйлаб иш кўришга то ҳанузйўл бермаётир. У ҳамон ғазаб отида, нафрат уммони оғушида. Нафсиламбирини айтганда, шикоятчининг ҳақлиги ҳам бор: корхона цехларида ҳосил бўлаётган инсон умри, атроф-муҳит мусаффолиги кушандаси ҳисобланган заҳарли кимёвий моддаларни бартараф этиш масаласи ҳамон муаммолигича қолаяпти. Уни зарарсизлантиришнинг аниқ-тиниқ дастур лойиҳаси ҳақида эса бирон кишидан жўяли гап эшитмадик. Ўткир таъсирли кислотани оқава қувурларига юбориш (чиқиндилар қувурлар орқали шаҳар чеккасига оқиб боргач, очиқ ҳавзага чиқариб ташланади) эса давом этаяпти. Ҳар ҳолда кислота ўз номи билан кислота, ўткир заҳарли кимёвий модда. Ҳ.Отажонов ўз шикоятномасига қўшиб, мухбирлик пунктимизга тақдим қилган ҳужжатда канализация тармоқларига 1998 йили 500, 1999 йили 609 тонна олтингугурт кислотаси оқизиб юборилгани қайд этилади. Қувурларга меъёридан зиёд миқдорда кислота юборилиши оқибатида сув ҳайдаш станцияси насослари ҳам ишламай қолаётгани эса вилоят ҳокимининг биринчи ўринбосари Ж.Ўтамов, вилоят "Сувоқава" бошқармаси бошлиғи Э.Қодировнинг хатларида уқдириб кўрсатилган.

Шу ўринда Отажоновга хос бир ижобий жиҳатни ҳам таъкидламоқ жоиз. У кишини атроф-муҳитга етаётган катта экологик зиён, мустаҳкам чўян қувурлар, бошқа технологик воситаларнинг бемаврид ишдан чиқиши оқибатида корхона, қолаверса, шаҳар иқтисодиёти, атроф-муҳит мусаффолигига урилаётган зарба миқёслари жиддий ташвишга солаяпти. Шундай вазиятда унинг ўз хизматини таклиф этиши биз ўзбекистонликларга хос жонкуярлик, меҳнатсеварликнинг ёрқин намунаси ҳисобланади. Аммо масалага четдан туриб аралашиш учун ҳеч кимга ваколат берилмаган. Буни Ҳожиназар ака тушунмоғи ва ўзини ишга қабул қилишмаганидан ўзгаларга шикоят қилишдан тийилмоғи керак.

Масалага тик боқилса, низо атиги икки киши орасида кечаётганлигини дарров илғайсиз. Қанийди, у шу икки кишининг можаросидангина иборат бўла қолса. Афсус. Муросага мойилликнинг бой берилиши энди ўша икки шахснинг эмас, юзларча кишининг дилини яралаяпти, ризқи-насибасига чанг солаяпти, ишдан ва турмушдан қўлини совутаяпти, қанчадан-қанча оилаларнинг ҳалол ошига оғу ташлаяпти, тинчлиги, осойишталигини бузаяпти.

Одамларга огоҳ бўлингиз деймиз, уйингизда жанжал чиқмасин. Оталаримиз: "Бир кун жанжал чиққан уйдан қирқ кун ризқ-насиба кўтарилади", деган нақлни қулоғимизга қуйиб кетишган. Бу нақл балким "Урганч-ёғ"дагиларнинг қулоғига чалинмагандир, дерсиз. Йўқ, чалинган. Бироқ...

Ўзимизга қолса бу воқеаларни қоғозга туширмоқчи эмасдик. Лекин ўйлаб қарасак, унинг сизу биз — ҳаммамизга дахли бор. Бир кун жанжал чиққан жойдан қирқ кун ризқ-насиба кўтарилишини ҳеч маҳал унутмаслигимиз керак.

Абдулла СОБИРОВ, "Инсон ва қонун" мухбири

Муносабат

ДИН НИҚОБИДАГИ ЖИНОЯТЧИЛИК

Маълумки, динни ниқоб қилиб олиб, одамларни бир-бирига қарши қўйиб, қон тўкилишини уюштириб, амалда ўзининг ҳузур-ҳаловатини ўйлаётган кимсаларни Европада фундаменталистлар, Марказий Осиёда ақидапарастлар ёки экстремистлар деб атайдилар. Аслида диний экстремизм ақидапарастлик билан бир-бирига қўшилиб кетган тушунчадир. Уларнинг иккаласига мансуб бўлганлар ҳам бир гуруҳ ғаразли кимсалар манфаатига хизмат қилади.

Бизга чегарадош бўлган мамлакатларда диний экстремизмнинг кучайиши, турли жангариларни тайёрлаб, юртимизга ўтказиш, Марказий Осиёда халифалик давлатини тузиш васвасаси ҳам айни ваҳобийликнинг республикамизга кириб келишига сабаб бўлди.

Динни ўзларига ниқоб қилиб олган ашаддий жиноятчилар одамларнинг тинчлигини бузиб, ўта хавфли жиноятларга қўл урдилар. Хусусан, Тошкентда рўй берган хунрезликлар ҳамманинг ёдида. Республикамиз ҳуқуқни ҳимоя қилиш органлари бу жиноятларнинг аниқ сабабларини ва моҳиятини аниқлаб, халқимизни бу воқеалардан хабардор қилдилар. Халқимиз жиноятчиларнинг асл башараларини, ким эканликларини, уларга кимлар хайрихоҳ бўлиб, мадад қўлини чўзганликларини, тўғриси, уларни махсус тайёргарликдан ўтказиб, ўзларининг ёвуз ниятларини амалга ошириши учун ишга солганликларини билиб олди.

Экстремистлар ўзларининг шиорлари билан одамларни, айниқса, ҳали онги етарли даражада шаклланмаган ёшларни ўз сафларига қўшишга уриндилар. Бунинг оқибатида бу гуруҳларга кирган шахслар ҳаттоки ўз ота-онаси, қариндош-уруғини ўлдиришгача бордилар. Суд амалиётини ўрганиб чиққанимизда шунга гувоҳ бўлдик. Бундай жиноятларни содир этганларнинг ёши, асосан, 16-24 ёшларни ташкил қилади. Тошкент шаҳрида 1999 йилда диний экстремизм бўйича 70 та жиноий иш кўрилган бўлиб, 89 кишига нисбатан суд ҳукми қонуний кучга кирган. Умуман, терроризм — ҳозирги кунда энг даҳшатли, мураккаб, хавфли муаммолардан бири бўлиб, тобора тажовузкор, хавфли тус олмоқда.

Терроризмнинг мақсади турлича: бир томондан завод, фабрика, алоқа воситаларига зарар етказиш бўлса, иккинчи томондан, давлат, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг вакилларини ва оддий фуқароларнинг ҳаётига тажовуз қилиб, ўз мақсадига эришишдир. Терроризмнинг хавфлилиги шундаки, унинг оқибатида бегуноҳ одамлар ҳалок бўлади, корхоналар, бинолар, ташкилотларга жиддий зарар етади, одамларда қўрқув, эртанги кунга ишончсизлик ҳисси ортади. Шунингдек, давлатлараро муносабатларнинг бузилишига, ҳаттоки уруш келиб чиқишига сабаб бўлади. Айниқса, кимёвий, ядро воситалари орқали террористик актларнинг амалга оширилиши одамларнинг оммавий қирилиб кетишига, экологик муҳит бузилишига ва бошқа мисли кўрилмаган салбий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Ҳозирги пайтда терроризмнинг бир қанча тоифалари мавжуд:

сиёсий мотивли терроризм, яъни давлат ҳокимияти вакилларини қўпорувчилик, портлатиш ва бошқа зўравонликлар орқали йўқ қилиш ва амалдаги давлат ҳокимиятига, Конституциявий тузумга хуруж қилиш;

жиноий терроризм, яъни бир гуруҳ шахслар, олдиндан тил бириктириб, терроризмни содир қилиши. Бу усулда терроризм асосан давлатга қарши ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларда фаол иш олиб бораётган раҳбарларга қарши олиб боради;

"ҳаво" терроризми, яъни учувчи объектларни (самолёт, вертолёт) олиб қочиш, шахсларни гаровга олиш ва унинг эвазига пул, қурол-яроғ, наркотик воситаларни талаб қилиш орқали террористик актларни амалга ошириш;

халқаро терроризм, яъни бошқа мамлакатларнинг вакилларини гаровга олиш ва уларни ўлдириш орқали давлатлараро муносабатларни бузишга, урушни тарғиб қилишга уриниш;

АҚШда террорчиликнинг олдини олиш учун бир йилда 5 миллиард доллар сарф қилинар экан. Бундан ташқари, хорижий мамлакатларда "Терроризмга қарши кураш тўғрисида" қонун қабул қилинган.

Ўзбекистонда терроризмга қарши курашнинг ҳуқуқий асослари яратилган бўлиб, уларни Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Жиноят Кодекси, халқаро ҳуқуқ нормаларининг умумэътироф этилган принциплари, Ўзбекистон Республикасининг давлатлараро шартномалари, Президент Фармонлари ва бошқалар ташкил қилади. Лекин ҳозирча махсус қонун мавжуд эмас. Шунинг учун Ўзбекистонда ҳам "Терроризмга қарши кураш тўғрисида" қонун қабул қилинса мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Ҳозирда жаҳон ҳамжамиятида содир бўлган муҳим воқеалардан бири МДҲ давлатларининг ҳамкорликда терроризмга қарши кураш марказининг ташкил қилинганлигидир. МДҲ раҳбарлари иштирокида Москвада бундай ягона марказ ташкил қилиш тўғрисида қарор қабул қилинди. Россия президенти Владимир Путин марказнинг ташкил қилинишини "Диний экстремизм ва терроризмга қарши курашда муҳим қадамдир", деб таъкидлади.

Мунисахон ЖУМАЕВА, ТДЮИ 4-курс талабаси

Мустақиллик шарофати

ХИЗМАТ ҚИЛГАН ЭЛДА АЗИЗ

Кеча ва кундуз бўлгани каби инсонлар ҳам яхши ва ёмонга бўлинган. Шу ўринда энг ёмон иллатлардан бири лаганбардорлик деб айтишимиз мумкин. Лаганбардорликни албатта, амалдорга ёки пулдорга хушомад қилиб, манфаатдор бўлиб кун кўрувчилар касб қилиб олишган.

Таассуфки, бундай тоифадаги одам минг йил илгари ҳам бўлган, ҳозир ҳам бор. Аммо бу мавзу бу ҳақда эмас. Мақоламиз қаҳрамони ўғил-қизларни чиқариб, уйлаб-жойлаб бўлган, 73 баҳорни қаршилаган, халқ эътирофидаги инсон Тўхтасин бобо Отаназаровдир. Отахон ҳаётида кўп иссиқ-совуқ кунларни, кўп раҳбарларни кўрди, ҳар қандай вазиятда ҳам яхшини яхши, ёмонни ёмон, ёлғонни ёлғон, ростни рост деб яшаб келди.

- Қачонки, Ўзбекистонимиз мустақилликка эришгандан сўнг халқ йўлидаги хайрли ишим жадал юришди, - дейди Тўхтасин бобо. - Бизнинг Эскиараб қишлоғи Олтиариқ тумани марказидан тўрт чақирим узоқликда жойлашган.

Марказга бориш учун кўпчиликнинг улови йўқ. Нима қилиш керак? Ўйлаб охири ечимини топгандай бўлдим. Автобус қатновини йўлга қўйишимиз даркор, деган фикр уйғонди. Кўпгина идораларга бош суқиб чиқдим. Охири нуфузли комиссия тузилиб, автобус қатнайдиган йўлни ўрганиб чиқиб, хулосасини айтадиган бўлишди.

Бизда қишлоқ йўллари автобус қатновига жавоб бермаслигини билардим, чунки йўлларимиз қишда лой, ёзда чанг-тупроқли эди. Йўлни тузатишга қишлоғимиз одамлари ҳам қараб туришмади, оз фурсатда йўлга шағал ёткизилиб, асфальт қилиб босдик. Мана, 5-6 йилдирки, қишлоғимизда автобус қатнайди.

Бир ишингнинг натижасидан қувонсанг, иккинчисини давом эттиргинг келиб қолар экан. Қишлоғимизнинг юқори қисмида Қўқон-Фарғона катта йўли ёқалаб кетган канал бор. Шунга кўприк қуриш иштиёқи туғилди. Буни ҳам ўзига яраша сабаби бор. 10-15 минг аҳоли Қўқонга ёки Фарғонага бормоқчи бўлишса, қўшни қишлоқ кўприкларидан айланиб ўтарди. Шу муаммони ечишда озгина омиллик қилиб, ёнимга ўғилларимни, маҳалладан беш-олтита йигитларни олиб, кўприкни битказиб юборган эдик. Катта машина ўтиб кўприкни дабдаласини чиқариб кетибди. Яхшиямки, Худо сақлабди: каналга тушиб кетмабди. Буни ҳам жабрини тортдик. Тегишли ташкилотларга бориб, савол-жавоб бериб келдим. Лекин кўприк қуришдан воз кечмадим, кўприкка алоқадор бўлган ҳамма ташкилотлардан рухсат олиб, режа асосида шахсий жамғармам ҳисобидан кўприкни битказдик. Ҳозир кўприк 60 тонналик танкни ҳам кўтаради.

Отахонни яна суҳбатга чорлаймиз.

- Туман аҳолисини газ билан таъминлаш борасида катта иш қилибсиз, ҳаммани оғзида шу гап...

- Ҳа, майли сизларга айтмасам кимга айтаман, - дейди отахон бироз мулоҳаза қилиб, - Олтиариқда октябр ойини охиридаёқ газ йўқолади. Ҳамма қандай бўлмасин қишдан чиқиб олишни ўйлайди. Пули бор кўмирми, ўтинми, ғамлаб олади, пули йўқ нима қилади? У ҳам яшаши керак, бола-чақасини қишдан эсон-омон олиб чиқишни ўйлайди. Кимнингдир боғини кесиб келади, айниқса, тут дарахтлари кўпроқ нобуд бўлади. Ота-боболаримизда “Тут пишиғига етиб олсак, Худо хоҳласа, тўкинлик бўлади” деган гап бор. Шуларни ўйлаб газ масаласини кўтариб чиқдим, икки йил югурдим. Фарғонада иш битмаслигига ақлим етгандан кейин битта молнинг пулини белимга тугиб, Тошкентга жўнадим.

Тошкентга 8-чи боришимда ишни ҳал қилиб беришди. Энди ҳисоб-китобларга кўра 30 миллион сўмлик иш бажариш зарур. Худо деган одам эканман, шу ерда ишимиз битди. Олтиариқда аҳоли дарахтларни кесмай, кўмир олмасдан қишни чиқариб олишди.

Отахон сўзининг охирида фотиҳа қилиб, “Менинг битта-ю-битта орзуим — Президентимиз Фарғона томонларга бир келиб қолганларида, қўлларини олсам, Иншооллло.

Эрдавлат ОДИЛОВ

Спорт

“НИЯТИМ-ЖАҲОН ЧЕМПИОНИ БЎЛИШ”

Уни вилоят ДАН ходимлари оддийгина Самад полвон деб аташар экан. Самадни узоқдан танир эдим. Яқинда телевизор орқали қўл жанги бўйича ўтказилган республика чемпионатининг финал қисми намойиш этилди. Ҳакамлар Самадни 8-бор Ўзбекистон чемпиони, деб эълон қилишганида бутун стадион, дўстлари, ҳамкасблари каби мен ҳам қувондим, чунки “Енгилмас”, “Йўлбарс”, “Темир мушт” деб овоза тарқатган ёш полвонинг жангини томоша қилган кишининг қалби ғururга тўлади, юртимизнинг шундай алп полвонлари борлигидан боши осмонга етади.

Ўшанда Самад Рустамовни қимматбаҳо совғаларга кўмиб ташлашди. Қизиғи, Самадга ўзбекона тўн кийдириб, белбоғ боғлашди. Чемпион эса жиззахлик ёшгина йигитчани ўртага чорлаб, унга ўз тўнини кийдириб, белбоғини белига боғлаб қўйди. Бунинг размий маъноси бор эди, албатта. Ушбу кутилмаган тадбир ўзига хос қўл бериш, қўл олиш маросими эди. Жиззахлик ёш полвон устоз Самад полвондек машҳур бўлай, унинг маҳорати менга ўтсин, маъносида оқ фотиҳа олди, устозига таъзим қилиб даврадан чиқди...

Самарқанддан Самад полвонни излаб топганимда, шу воқеани эслатдим:

-Ҳа, телевизорда кўрган мусобақангиз мен учун охирги мусобақа — охирги жанг эди. Болалигимдан қўл жанги, самбо билан шуғулландим. Спортнинг бу турларида озми-кўпми натижаларга эришган бўлсам, бу тинимсиз машқ, аҳд билан интилишдан деб биламан. Энди мен қўл жанги билан бутунлай хайрлашиб, спортнинг миллий кураш турига ўтдим. Ниятим-жаҳон чемпиони бўлиш...

Самарқанд вилояти ИИБ ДАН бошлиғининг шахсий таркиб билан ишлаш бўйича ўринбосари, милиция подполковниги Ҳасан Турдиев, Самад Рустамов ҳақида тўлиб-тошиб, фахр билан гапирди:

- Милиция капитани Самад полвон Рустамов хизмат қилаётган бўлинма бутун Самарқанд милициясининг юзи ҳисобланади. Полвон йигитимизнинг жамоамизда ўз ўрни бор, ҳурмати баланд. Самаднинг жисмоний тайёргарлиги билими раҳбариятни хурсанд қилса, тенгдошларининг ҳавасини келтиради. У турли мусобақаларда, жангларда пишган, кучли, иродали ходим, милицияга эса айни Самаддек йигитлар керак. Қисқа муддат ичида у уч бор рағбатлантирилди. Албатта, бунга ҳалол хизматлари билан эришди. Самаднинг энг муҳим фазилати касбига садоқат, камтарлик, муомаласининг ширинлиги. Уни

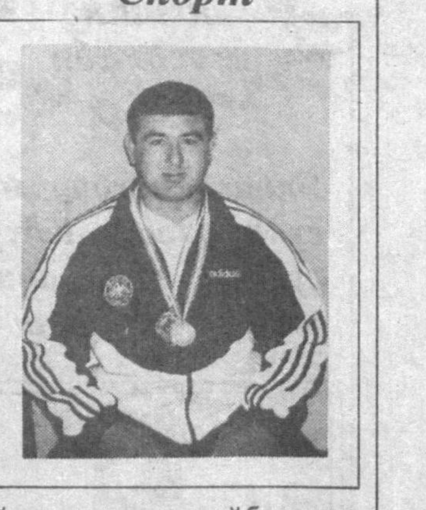

кўрган киши ҳайбатидан чўчийди, у эса доим жилмайиб, ўзини ҳақиқий полвондек тутади...

Ёзаётган қаҳрамонинг ҳақида яхши гап эшитиш ниҳоятда мароқли, кўнглинг тўлиб ёзишга нима етсин. Дарвоқе, Самаднинг камтарона натижалари ҳақида: у олти бор самбо курашидан, саккиз марта қўл жангидан Ўзбекистон чемпиони.

Ражаббой РАУПОВ,
"Инсон ва қонун"
мухбири

Суратда:
(чапда) милиция подполковниги Ҳ. Турдиев шогирди Ўзбекистон чемпиони С. Рустамов билан

ИНСОН ҲУҚУҚИ ҲАР НЕДАН АЗИЗ

Фуқаролар онгида ҳуқуқий билим асосларини шакллантириш, демократик тамойиллар ва инсон ҳуқуқига доир турли тадбирлар ўтказиш бугуннинг талабларидан биридир.

Тошкент вилояти адлия бошқармаси томонидан шундай тадбирлар Бўстонлиқ туманидаги “Гулистон”, “Геолог”, “Азиз” оромгоҳларида ўтказилди. Анжуманлар вилоят СПИД Маркази билан ҳамкорликда бўлиб, асосий мавзу “Ҳуқуқий маданият ва ахлоқ-одоб”га қаратилди.

Вилоят адлия бошқармаси “Ҳуқуқий маърифат тарғиботи минтақавий бўлими” бошлиғи Дилшод Тожибоевнинг “Ҳуқуқий маданият ва ахлоқ-одоб масалалари”, вилоят СПИД Маркази шифокори, тиббиёт фанлари номзоди, доцент Бахтиёр Расуловнинг “СПИД, таносил ва наркомания касалликларининг олдини олиш чора-тадбирлари” тўғрисидаги маърузалари тингланди.

Маърузалар юзасидан муҳокама ва мунозараларда учала оромгоҳ раҳбарлари А.Гаврилин, Р.Назаров, Р.Исматуллаевлар ҳамда шифокорлар, бош тарбиячилар, оромгоҳлардаги дам олувчилар иштирок этдилар. Сўзга чиққанлар, инсон ҳуқуқи, унинг қадр-қимматти, соғлиғи барча нарсадан азиз ва қадрли эканлигини яна бир бор таъкидладилар.

Ҳамкорликдаги фаолият, мунозаралар, фикр алмашувлар қизғин тус олиб, тўпланганларда катта таассурот қолдирди.

Ўз мухбиримиз

Мухбиримиз бонг уради

ПАРВОЙИ ПАЛАКЛАР

ёки “Олма пиш, оғзимга туш” қабилида иш тутаётган И. А. Семашко номидаги илмгоҳнинг II-шифохонаси ("Ташминвода") раҳбарлари эътиборига

Халқимизда “Бир кун туз еган жойинга қирқ кун салом бер” деган пурҳикмат мақол бор. Мен ушбу мақолани ёзишдан олдин шунинг андишасини қилдим. Аммо кўрган-кечирганларим онгу шууримга таъсирини ўткзиб бўлган экан. “Ҳақиқатни сўзлаш гали келганда, отангни ҳам аяма” деган нақл таскин бера бошлади. Қолаверса...

Ёзнинг жазирама иссиқ кунларида меҳнат таътилига чиққанлар, албатта, қайсидир соя-салқин оромгоҳда дам олишни ўйлайди. Мен бу гал бир неча йиллардан бери қийнаб келаётган сурункали холицистит касаллигидан бироз бўлса-да, қутулиш илинжида “Ташминвода” шифохонасига йўлланма олдим.

Аввало, шуни айтиш керакки, бу зилол сув Оллоҳнинг бандаларига берган бебаҳо неъмати бўлиб, у ошқозон-ичак касалликларига, жигар ва ўт пуфаги хасталикларига чалинганлар учун шифо манбаидир. Демак, оби-ҳаётни эл мулки билиб авайлаб-асраш, унинг атрофини озода-пок тутган ҳолда, дардмандларга даво тарзида кўнгилдагидек етказиш ғоят масъулиятли вазифадир.

Шу вазифани уддалаш учун мазкур даргоҳда кўплаб шифокорлар, ҳамширалар, ўз ишининг устаси бўлиб кетган тиббиёт ходимлари хизмат қилишаётир. Уларнинг хизматларини заррача ҳам камситмайман. Аммо “Касални яширсанг, иситмаси ошкор қилади”.

Ҳайҳотдек тўрт қаватли бинода республикамизнинг турли бурчакларидан келган шифоталаблар бор. Афсуски, бинонинг бирор қаватига ҳам сув чиқмайди. Бир кунда икки марта чиқариладиган, ичишга ярoқли бўлмаган сувдан фаррошларгина фойдаланишади. Дам олувчилар орасида болаларни ҳам учратасиз. Нетаки, илгари алоҳида бино, ҳовли, чўмилиш ҳавзасию ўйин майдончалари бўлган болалар бўлими қайсидир ташкилотга сотиб юборилган. Шунингдек, “Ташминвода”нинг мевали боғлари майдони ҳам бошқа хўжалик ҳисобига ўтиб кетибди.

Оромгоҳ-шифохонанинг ҳозирги аҳволини оғир десак, кўпам муболаға бўлмайди. Бинонинг барча қаватлари таъмирталаб ва озодаликдан йироқ. Ҳатто, оддий санитария-гигиена талабларига ҳам жавоб бермайди. Бинонинг атрофини супуриб-сидириш, тозалик қоидаларига риоя қилиш ҳеч кимнинг хаёлига келмайди. Ҳовли четидаги ҳожатхонанинг ифлослиги, шифохона ҳовлисидаги мавжуд “кўл”дан таралаётган нохуш ҳидлар таъбингизни янада хира қилади.

Дам олувчилар берилаётган овқатларнинг сифатсизлигидан нолишади. Кекса дам олувчиларга янада қийин. Кўз ўнгимда учинчи, иккинчи қаватлардан асоларга суянган ва суянмаган қарияларнинг қийналиб, сув олишга қатнашлари гавдаланади. Супурилмаган очиқ жойда кечки пайт ўйнаб юрган болажонларга ҳам шундай ачинасан киши.

Хуллас, шифохонанинг бош врачи қабулига кирдим. У ўзи раҳбарлик қилаётган даргоҳнинг аҳволига зид-озода, оппоқ кўйлак кийиб олган киши экан.

-Ҳа, аҳволимиз жуда оғир,-деди у киши пинагини бузмай, - шароит шундай, пул йўқ, одамларни ишлатишнинг ўзи бўлмайди, қийин... “Оила ва жамият” деган газетадан ҳам бир мухбир келган эди. Гапира-гапира кетди. Газетада “Таклиф” рукни билан “ундай қилса бўлар эди, бундай қилса бўлар эди...” деб кичкинагина мақола ёзибди. Тавба...

Мен қанчалик масаланинг моҳиятини очишга интилмай, шифохона бош врачи Улуғбек Қаҳҳорбеков баҳона ахтаришдан ва топишдан чарчамади.

-Э, қўйинг, - деди охири, - яхшилаб дам олинг, даволанинг. Одамлар бу ерни “ёмон, ёмон" дейишади-ю барибир келаверишади...

Тўғри, одамлар келади. Аниқроғи келишга мажбур. Чунки уларнинг дардига Оллоҳ неъмати-шифобахш сув шу ердан чиқади. Қолаверса, инсоннинг ўз саломатлигини тиклаш ҳуқуқи барқарорлигига ишонишади.

Хуллас, барча ҳавас қилса арзигулик сиҳатгоҳ, шунингдек, даромад манбаи бўлиши мумкин бўлган илоҳий маскан тадбиркор ва ишбилармон раҳбарга муҳтож. Бу бизнинг шахсий мулоҳазамиз. Қани, бунга Ўзбекистон Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш Давлат қўмитасидаги мутасаддилар қандай изоҳ беришар экан?

Салима ҚИЛИЧЕВА,
“Инсон ва қонун” мухбири

Мутолаа

ОЛТИН ОЛАМИГА САЁҲАТ

Олтин. Табиатдаги энг ноёб маъдан. Олтин ҳақида беҳад кўп ривоят-у эртаклар, афсоналар-у ҳангомалар тўқилган. Ҳикоялар, драмалар, романлар ёзилган. Лекин биз бу гал афсона ёки ривоят тўқимоқчи эмасмиз, балки олтин ҳақида, олтин бўлгандаям, бутун дунё бизнесменлари юрагини жизиллатаётган, софлиги 99,99 фоиз бўлган Ўзбекистоннинг дунёга машҳур олтинлари ҳақида ҳикоя қилмоқчимиз.

“Ёзувчи” нашриёти яқинда публицист ёзувчи, “Адолат” газетаси бош муҳаррири Тўхтамурод Тошевнинг “Ўзбекистон олтини” китобини нашрдан чиқарди. Истеъдодли ижодкорнинг мазкур асари унинг ўқувчиларига тақдим этаётган бешинчи китобдир.

Қадим-қадимдан ҳар бир давлатнинг олтин захирасига қараб, унинг нақадар кучли ёки кучсиз эканлигини, аҳолисининг фаровон ёки юпун яшашини баҳолаганлар. Зеро, дунёнинг катта қисмини забт этган Амур Темурнинг қудрати баланд бўлишида унинг қўлидаги олтинлар - дунё олтин-жавоҳирларнинг ярмидан кўпи буюк соҳибқирон хазинасида жамулжам бўлганлиги билан изоҳланади. Яқин ўтмишда АҚШ ҳукумати 7 хорижий давлатдан соф олтин сотиб олса, улар ичида собиқ Иттифоқ биринчи ўринда турарди! Чор Россияси ва Шўролар даврида Ўзбекистон олтинлари аёвсиз талон-тарож қилинди. Бир пайтлар бундан ғоят изтироб чеккан севимли шоиримиз Омон Матжон шундай мисраларни битган эди:

Кўкда йўқ Улуғбек
очган юлдузлар,
Кўҳна Урганчни
емоқда тузлар,
Ер ости ганжларинг
бегона кўзлар,
Излаб, гизлаб
талашга тушди.

Кўплар “гизлаш” сўзини “гиж-гижлаш” тарзида тушунишаркан. Ҳолбуки, “гизлаш” Хоразм шевасида яшириш, беркитиш деган маънони билдиради. Ўзбекистон тангри иноятида ёзилган шундай ўлка эканки, унинг олтинларини, жавоҳир ёмбиларини вагонлаб ташиб ҳам тугатишолмади!

Бугун бутун дунё тан берган XXI аср кишиси деб ном қозонган Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг мардлиги, жасурлиги туфайли Ўзбекистон олтинлари 1991 йил июн ойидан четга ташиб кетилишига буткул чек қўйилди. Энг қувонарли жиҳати, бир пайтлар ҳатто Ўзбекистон ҳукумати раҳбарлари учун ҳам эшиги тақа-тақ берк бўлган конларда маҳаллий миллат вакиллари хизмат қиляпти. Ҳолбуки, бир пайтлар хазина қасрига бирорта ҳам ўзбек фарзанди киритилмаган. Ахир, у Ўзбекистон олтин-ёмбилари салмоғидан хабардор бўлиши мумкин эмасди-да! Ўзбекистон азалдан ерусти ва ерости бойликлари ниҳоятда кўп мамлакат ҳисобланади. Республика тупроғида Менделеев жадвалига нимаики маъданлар киритилган бўлса, уларнинг ҳаммасидан бор. Мурунтов, Маржонбулоқ, Қалмоққир олтин конлари бутун дунё олтинпарастларининг юрагини жизиллатаётганлиги, Ўзбекистон билан икки томонлама манфаатли шартнома тузиш илинжида тадбиркорлар елиб-югураётганлиги ҳам Ўзбекистон олтинининг шуҳрати баландлигига ёрқин далилдир.

Ўзбекистон олтин конлари, жумладан, Маржонбулоқ ҳақида қизиқарли ривоятлар ҳам бор. Эмишки, қадим замонларда ана шу қишлоқда Чўпонали деган подачи яшаган. У ўзи сингари камбағал оиладан чиққан Маржона деган гўзал қизга уйланибди. Бироқ қиз дардга чалиниб, кундан-кун мадордан қолибди.

-Олтин эриган сув беморга даво, уни тез топиб келтир, йўқса аёлингдан ажраласан,- дебди табиб Чўпоналига. Камбағалда олтин нима қилсин, борди-ю топган тақдирда ҳам уни сувда қандай эритади?

Чўпонали не қиларини билмай, кўзи ёшланиб тангрига нола қилибди:

- Эй тангрим, сен шундай қудрати олийсанки, барча борлиқ сенинг олдингда ҳечдир. Сени зоту илми донишинг таъриф-тафсифларимизга сиғмас, бас, қандай қилиб сенинг шарҳу таърифингни келтирай?!

Кел, эй тангрим, шу Маржонага раҳм қилу, уни дарддан халос эт, йўқса, менинг жонимни ол!

Чўпонали сўзини тугатар-тугатмас ғойибдан овоз келибди:

-Эй, бандаи мўмин, қўлингга таёғингни олу, қоятош остига туш. Уни шундай ургилки, тошлар майда-майда бўлиб кетсин.

Чўпоналининг мисранг таёғи бўларкан. Шуни олибди-да, қишлоқ этагидаги қоятошнинг тагига уни шундай зарб билан урибдики, тош ўртасидан қоқ иккига бўлиниб, қоятош қўниб турган тоғ икки чақирим тубигача дарз кетиб, еростидан тип-тиниқ булоқ отилиб чиқибди. Шунда яна ғойибдан овоз келибди:

-Бу оддий булоқ суви эмас, тилло сувидир. Маржонага шундан ичир, соғайиб кетади.

Чўпонали ҳовучини сувга тўлдириб, уйига югурибди, Маржонанинг қуриб-қовжираган лабларига аста тутибди. Сув тўкилиб, аёлнинг бўйнидаги маржонлари ҳам ҳўл бўлибди. Бемор бир-икки қултум ичгач, юзларига қизил югуриб, ҳатто ўрнидан туриб кетибди. Шунда Чўпоналининг кўзи Маржонанинг бўйнидаги маржонга тушиб, хайратдан қотиб қолибди. Негаки, булоқ суви теккач, оддий шиша маржон олтиндек ярқирармиш.Ана шундагина таёғини қоя тошга урганда тоғ дарз кетиб, неча-неча замонлардан бери ер қаърида олтинни ювиб ётган сув отилиб чиққанини тушунибди...

1941 йил, 21 июн. Бу санани кишилик жамияти ҳануз даҳшат билан эслайди. Ҳолбуки, бу кун, бу сана Ўзбекистон олтини билан ҳам боғлиқ эканини кўпчилик билармикан?!

Маълумки, собиқ Қизил империя олтин изловчиларининг нигоҳи Самарқандга - Амур Темур сағанасига тушади. Улар бутун дунёни зир титратган Амир Темур олтинларини ўзи билан бирга қабрга кўмдирган бўлса керак, деб хомхаёл қиладилар. Негаки, дунё олтинларини Амур Темур Ўзбекистон тупроғига тилсимлаб кетгани тўғрисида ривоятлар ҳам бор-да!

Нима бўлгандаям, олтин иштиёқмандлари Темур сағанасига юриш қиладилар. Буни қарангки, “Кимки, сағанани очса, Темур руҳини безовта қилса, уруш бошланади”, деб башорат қилинган экан.

Экспедиция раҳбарлари бундан чўчиб, ёзув ҳақида Москвага хабар берадилар. У ёқдан эса “тез ишга киришинглар”, дея дағдаға қилишади.

Ниҳоят, қабр очилади ва бир неча соатдан кейин информбюро гитлерчилар Германияси уруш бошлаганлиги тўғрисидаги хабарни эфир орқали тарқатади...

Шундай қилиб “олтин изловчилар” 20 миллиондан ортиқ инсон қурбон бўлишига сабаб бўлдилар...

Тарихдан маълумки, ҳуда-беҳуда олтинга ружу қўйиш ҳам яхшилик аломати эмас! Бутун дунёни забт этган Искандар Зулқарнайдек буюк зот ҳам ўлими олдида “қабрдан қўлимни чиқариб қўйинглар, бу дунёдан ҳеч нарса олиб кетмаётганимни инсоният билиб қўйсин”, деган экан. Аммо бундан олтиндан ҳазар қилмоқ, ундан юз ўгирмоқ керак, деган маъно келиб чиқмайди.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, олтини бор мамлакатнинг халқи бой-бадавлат, куч-қудратли, сўзи, эли дадил бўлади. Инчунун қўлингиздаги шу мўъжаз китоб ҳам Ўзбекистоннинг ўз олтинлари ҳақида, мазкур бойлик мустақил диёримиз равнақи, халқимизнинг фаровонлиги учун хизмат қилажаги хусусида ҳикоя қилади.

Икром РАСУЛОВ.

Самарқанд вилоят божхона бошқармасининг 2-сонли "Жартепа" божхона масканида шу йилнинг етти ойида БКБ ҳолатларини аниқлаш самарали бўлди. Айниқса, шахсий таркиб гиёҳванд моддаларини контрабанда қилишга қарши кураш борасида катта ишларни амалга оширди.

СУРАТДА:
Кинолог Азамат ШУКУРОВ "Барон" лақабли хизмат ити билан.

Нурмамат АЛМУРОДОВ
олган сурат.

МУАССИС
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

Бош муҳаррир Файзулла ҚИЛИЧЕВ

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ
Ғайбулло РАҲИМОВ
Парахат АЙТНИЁЗОВ
Эркин ҚУДРАТОВ
Шавкатжон МАВЛОНОВ
Аслиддин БОЛИЕВ
Абдил ТЎХТАШЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
Сирожиддин РАУПОВ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Узоқ БОЗОРОВ
Элмурод МУТАЛХЎЖАЕВ
Тўхтамурод ҲАСАНБОЕВ
(масъул котиб)
Миршоҳид МИРҲАМИДОВ
Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Индекс: 646882
«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририятида саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмида, офсет усули билан «ШАРҚ» нашриёт матбаа концерни босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-546 Тиражи-10.000. Босишга топшириш вақти 21.00 Босишга топширилди 20.00

Навбатчи:
А. ОТАБОЕВ
Компьютерда оригинал макет тайёрловчи:
У. ДЎСМАТОВ
Компьютерда матн терувчи:
М. ДЎСТОВА

МАНЗИЛИМИЗ
700047, Тошкент шаҳри, Сайилгоҳ кўчаси
Тел: 133-24-
132-14-18
«Инсон ва қонун» газетаси 1998 йил 2 июлда Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00141- сон билан рўйхатдан ўтган.